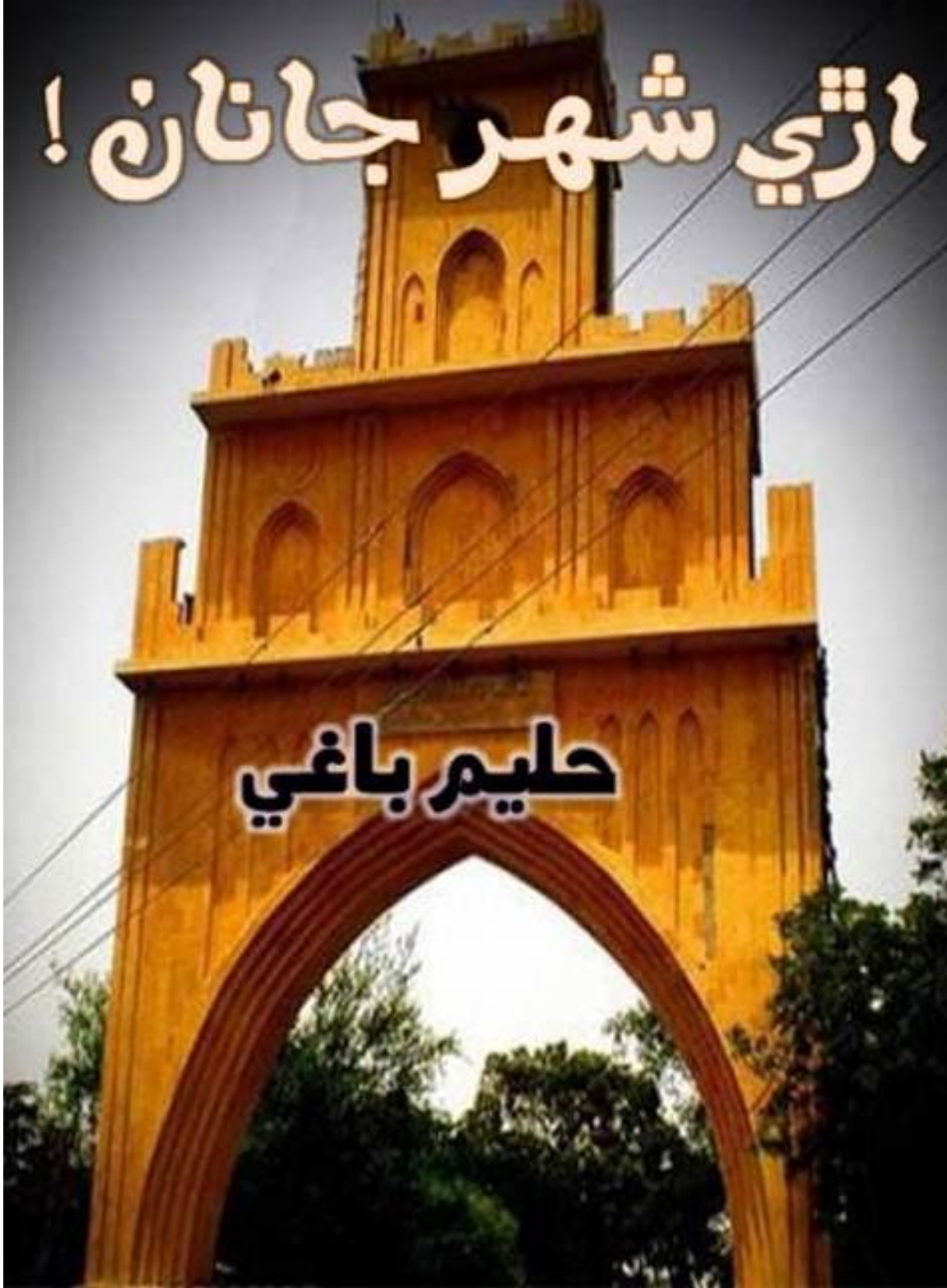

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

اڙي شهر جانان !

[شاعري]

حليم باغي

ڊجيٽل ايڊيشن:

سند سلامت ڪتاب گهر

ارپنا

آئون پنهنجو هي سمورو پيار جو پورهيو سفيد ڪپڙن واريءَ
جي نالي منسوب ڪريان ٿو.

ويون تو سان منهنجون سڃاڻيون
مگر ايترو به نه مون کان ڇڄ.

”تنهنجي نانءُ سان اي جان غزل ڪنهن شخص لکيا هئا شعر.“

حليم باغي

روحل واءِ، امرڪوٽ

تاريخ 09 - 12 - 2001

سنڌ سلامت پاران :

سنڌ سلامت سنڌي ٻوليءَ جي ڪتابن جي ذخيري کي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ تائين پهچائڻ لاءِ **ڊجيٽل بوڪ ايڊيشن** جو سلسلو شروع ڪيو آهي، ان سلسلي جو ڪتاب نمبر (230) **”اڙي شهر جانان !“** اوهان اڳيان پيش ڪجي ٿو. شاعريءَ جو هي ڪتاب سنڌ جي محبوب شاعر حليم باغيءَ جو آهي.

هي ڪتاب ٽي دفعا ڇپيو آهي. اسان ٿورائتا آهيون پياري دوست راجا ساند جا، جنهن هن ڪتاب جي نه صرف ايندرائيڊ ايپليڪيشن جوڙي آهي پر ڪتاب سنڌ سلامت ڪتاب گهر ۾ پيش ڪرڻ لاءِ اسان ڏانهن موڪليو آهي.

اوهان سڀني دوستن، پائرن، سڄڻن، بزرگن ۽ ساڃاهه وندن جي قيمتي مشورن، رايي، صلاحن ۽ رهنمائي جو منتظر.

محمد سليمان وساڻ

مينيڊنگ ايڊيٽر (اعزازي)

سنڌ سلامت ڊاٽ ڪام

sulemanwassan@gmail.com

www.sindhsalamat.com

فهرست

- سنڌ سلامت پاران 04
- شاعر پاران 06
- مهاڳ : عبد الواحد آريسر 10
- غزل 19
- نظم 54
- گيت 101
- وايون 106
- بيت 116
- دوها 125

شاعر پاران

شاعري، فنون لطيفا (Fine Art) جو اهو شعبو آهي، جيڪو هر دل کي اُتساهيندو آهي ۽ هر دماغ کي ڪجهه گهڙيون سوچڻ جو سامان مهيا ڪندو آهي. هونئن به شاعري جيتري سوچ ويچار سان سرجي ويندي، اوتري ئي اها دل تي اثر انداز ٿيندي، يعني انهي مان ايئن نه سمجهڻ ڪپي ته ڪو شاعري دماغ کي متاثر ٿي ڪانه ٿي ڪري. شاعري پنهنجي ڪيفيت ۽ تعريف جي لحاظ کان دماغ تي به اوترو ئي اثر انداز ٿئي ٿي، جيتري دل تي. شاعري به ادب جي ٻين سڀني صنفن يعني افساني، ناول، ڊرامي، ليک يا مضمون وغيره وانگر سماج جو اولڙو (Reflection) هوندي آهي. يعني شاعري ۾ به اسان جي سماج جا عيب ثواب، اوڻايون پوڻايون، خوبيون خاميون، چڱايون مٺايون، ڏک ڏاکڻا، تڪليفون، عذاب، مسئلا ۽ وارداتون ئي اظهار ٿيل هونديون آهن. سموري ادب ۾ ڪابه شيءِ ٻاهران، گهڙيل يا Subjective يا موضوعي نه هوندي آهي، انسان ذات جا مسئلا، اهڃ، جدوجهدون، واقعا ۽ ڪيفيتون دراصل داخلي ۽ موضوعي ڪيفيتن جون ٿي ٿيون سگهن. اهي سمورا مظهر Phenomena دراصل انساني ذات جا گڏيل، اجتماعي ۽ معروضي Objective ٿيندا آهن. سمورا ڪلاڪار پوءِ اهي شاعر هجن يا موسيقار، ڳائڻا هجن يا مصور، اداڪار توڙي ليکڪ پنهنجي سماج ۾ جيڪي به ڪجهه ڏسندا آهن انهيءَ کي پنهنجي مخصوص انداز سان اظهار ڪندا آهن.

مون به جيڪي ڪجهه لکيو آهي، انهيءَ ۾ ڪوبه شڪ ناهي ته اهو سڀ اسان جي ماحول، گهٽ ٻوست ۽ اوندهه جي دين آهي. اهو ته ٿي سگهي ٿو ته هڪ فنڪار پنهنجي ذاتي ۽ انفرادي اهڃڻ، تڪليفن کي به ٻين ماڻهن جي دڪن ۽ تڪليفن سان Collectively گڏ ڪري پيش ڪري، انهيءَ شيءِ جي شدت، انهيءَ احساس جي سطح هر فنڪار جي جدا جدا ٿي سگهي ٿي. تاهم اهو دڪ، درد، اهڃ، تڪليف ڪابه ٻاهران آيل Outwordly نه ٿيندا آهن پر اهي سڀ مظهر اسان جي سماج ۾ هوندا آهن. فنڪار جي تيز نظر ڇهندي آهي ته ان مسئلي يا ان مظهر ۾ جان پئجي ويندي آهي. سمورا نقاد ۽ تاريخدان متفق آهن ته ”مارئي“ تي ٿيل واردات پٽائي جي دور کان به ڪافي اڳ جي آهي، پر ”مارئي“ جي ڪردار جي عظمت، حب الوطني، پنهورن سان پریت وارا نُڪتا پٽائي جي قلم جي ڇهڻ سان ئي دنيا جي اڳيان پڌرا ٿيا. وارث شاهه جي ”هیر رانجهـا“ واري ڪٿا به اهڙي دڪدائڪ ۽ دل پڄائيندڙ ثابت نه ٿئي ها. جيڪڏهن ان ڪٿا ۾ خود وارث شاهه جا ڳوڙها شامل نه ٿين ها. دنيا جا سمورا اديب ۽ شاعر هميشه انهيءَ ڳالهه جا قائل رهيا آهن ته:

خوشتر آن باشد که سر دلبران،
گفته آيد در حديث ديگران.

يعني سنو ته اهو ئي آهي ته محبوب جو راز هميشه ٻين ماڻهن جي ڳالهه جي روپ ۾ پيش
ڪيو وڃي.

دراصل وارث شاھ پاڻ هڪ معزز خاندان جي چوڪريءَ ”ڀاڳ پري“ سان پريت جي ٻنڌڻن
۾ ٻڌجي ويو ۽ هير جي روپ ۾ وارث شاھ جا پنهنجا وچوڙي جا ورلاپ هڪ بي مثال ۽
هڪ ڪلاسيڪي ڪٿا جي روپ ۾ ماڻهن جي اڳيا آيا. چوڻ جو مقصد ته ”هير وارث شاھ“
ايتري دل پذير ۽ موثر انهي ڪري ئي ٿي سگهي جو وارث شاھ ان کي پنهنجي درد جي
زبان ۾ دنيا اڳيان پڌرو ڪيو. دراصل سڀ Classics ڪلاڪار جي اندروني درد مان ئي
جڙندا آهن. ڪردارن جي منهن مان ڪلاڪار پاڻ مخاطب ٿيندو آهي ۽ بس.

ڪابه ديدنه ور غواص جي نظر ئي سمنڊ جي گهرائيءَ ۾ لڪيل موتيءَ کي ڳولهي لهندي
آهي. مون به جيڪي به لکيو آهي انهي ۾ ڪوبه شڪ ناهي ته اهو سڀ اسان جي مخصوص
ماحول گهٽ ٻوست ۽ اونداھ جي Ditto Copy آهي. انهي ۾ رنگ، شدت، احساساتي سطح
منهنجي پنهنجي آهي، باقي سماج ۾ جيڪي ڪجهه وهي واپري پيو، جيڪي ڪجهه ٿي
رهيو آهي، منهنجي شاعري ۾ به انهي جو ئي اظهار آهي ۽ بس.

آئون تمام گهٽ لکندو آهيان، منهنجو دوست مظهر لغاري چوندو آهي ته ماڻهو جيڪڏهن
لکي ته هن جيڪا پنهنجيءَ لکڻيءَ جي سطح رکي آهي، ان کان مٿي لکي يا گهٽ ۾ گهٽ
ان کي برقرار رکي، باقي انگ پوري ڪرڻ جي لاءِ، ڪن ڳڻائڻ جي لاءِ نه لکي. آئون به
سندس انهيءَ خوبصورت راءِ سان متفق آهيان. ماڻهو لکي ته واقعي روح کي گرمائڻ واري
ڪا شيءِ ئي لکي ورنه ٻوڙ هارڻ کان سنو آهي ته چپ رهجي.

آئون ايتري شدت، جذباتي گرمي ۽ احساساتي ڪيفيت ڪٿان آڻيندو آهيان جو منهنجي
لکيل شيءِ ماڻهن تي ڪجهه اثر انداز ٿيندي آهي؟

ته آئون سمجهان ٿو ته انهيءَ ڳالهه ۾ به منهنجو پنهنجو ذاتي ڪمال ڪونهي. منهنجا سمورا
ڪردار ايترا ته سگههرا آهن جو انهن جو شايان شان، اسلوب ٻولي ۽ لهجو ازخود انهن

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

کردارن جي طرفان ئي مون کي حاصل ٿيندو آهي. منهنجيءَ شاعري جي ٻوليءَ تي به منهنجي ٻڌندڙن ۽ پڙهندڙن کي ڪجهه اعتراض آهن ته اها پراڻي سنڌي متروڪ ٿي ويئي آهي ته انهي جي جواب ۾ آئون اهو ئي چوندس ته اها ٻولي اسان جي شهرن ۽ ماڳن انگريزي گزيده خاندانن مان متروڪ ٿي ويئي هجي ته اسان جي واهڻن، وٽائڻن، ڪيٽن، ولهارن، جهنگلن ۽ ٻيلن ۾ اها ٻولي اڃان به استعمال ٿي رهي آهي. لسانيات جي ماهرن Linguisticians ۽ تعليمدانن جي Educationists جي راءِ ته اها ئي آهي ته ٻهراڙين ۽ جهنگلن جي ٻولي معياري Standardize ۽ مستند Authentic هوندي آهي.

ڪتاب جو دير سان ڇپجڻ به هڪڙو وضاحت طلب نقطو آهي، هن دير ٿيڻ جو سڀ کان وڏو سبب ڏاڍو ڪل جوڳو ۽ ناقابل يقين سبب آهي. اهو ايئن ته زندگي جي سڀني معاملن ۾ آئون لاپرواهه رهيو آهيان ۽ منهنجي انهيءَ سموري لاپرواهي جو سڀ کان گهڻو اثر منهنجيءَ شاعري جي تخليق ۽ ڇپجڻ تي پيو آهي.

مسودو يعني دائريون ۽ ڪاپيون اڄ کان ڏهه يا ٻارنهن سال اڳي منهنجي دوست حفيظ قريشيءَ جي حوالي ڪري ڇڏيم ۽ وڪريل سڪريل مواد دراصل مون کان پاڻ کان به سهيڙجي نه پئي سگهيو.

حفيظ صاحب پنهنجن نيمن وارن ڦڏن، قانوني چڪرن ۽ گوناگون مصروفيتن ۾ ايڏو ته رُڌل هو جو ٻئي پاسي (ڪتاب جي ڇپائي ڏي) توجهه به نه ڏيئي سگهيو. ڪتاب جو سمورو مسودو به واپس نه ڪري، مون جهڙي سُست ۽ وسيلن کان پالهي ماڻهو لاءِ حيدرآباد جا چڪر ۽ سندس گهر جا ڦيرا ايڏا ته ٽڪائيندڙ ٿيا جو انهن چڪرن جو جيڪڏهن وچور ڪرڻ ويهيو ته زندگيءَ جا ڪجهه ٻيا ڏينهن به لڳي سگهن ٿا.

نيٺ آسرا لاهي جيڪا شاعري مون کي ياد هئي يا دوستن همت ڪري هٿ ڪئي، اها ٿوري ئي سهي سهيڙي سنگت جي پراڻيءَ گلا تي ڳنڍيو ٻڌو اٿم. يا آڳ لائي اٿم. اميد ته دوست انهي ڳالهه کي ڌيان ۾ رکندا.

ٿلهي ۽ ٿوري ويڇاريءَ سان وڙ ڪيو. (شاهه)

منهنجي شعر گوئيءَ جون خبرون مشاعرن، گڏجاڻين، دوستن جي ڪچهرين، ادبي ويهڪن ۾ گردش ۾ انهيءَ جي ڪري آيون جو آئون سمجهان ٿو ته مون کي سنڌ يونيورسٽيءَ جو

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

اسٽيج مليو. سنڌ يونيورسٽي، سنڌ جي ساڃاهه ۽ ضمير جو هر دور ۾ Nucleus رهي آهي. تنظيم جون جنرل باڊيز، ادبي ميڙاڪا توڙي مختلف ڊپارٽمينٽس جي رنگا رنگ تقريبن جي ڪري ئي منهنجي شاعري پوري سنڌ جي دوستن جي ڪنن تائين پهتي.

انهن پنهنجي دامن ۾ منهنجي ٻولن کي پيار ڏنو، آئون سمجهان ٿو ته اهو سندن حسن ظن آهي نه ته آئون پنهنجي ذات کي : ”ڪٽڻ واريءَ ڪٽيو، ٿلهو ۽ ٿورو“ ”ٿلهو ۽ ٿورو“ سمجهان ٿو. سڀني وضاحتن کان پوءِ به آئون سمجهان ٿو ته دوستن جي اڳيان هڪڙي مخصوص ڪردار يعني ”سفيد ڪپڙن واريءَ“ جي باري ۾ سنگت اڪثر پڇندي رهندي آهي ته اها ڪير آهي؟ سندس نالو ڇا آهي؟

ته آئون سمجهان ٿو ته انهي ڪردار کي هڪڙو ”فرضي يا خيالي ڪردار“ سمجهيو وڃي ته بهتر. ڇاڪاڻ ته ڪجهه ڳالهيون اسان جي سماج ۽ گهرن جي سکون کي برقرار رکڻ جي لاءِ لڪائي رکجن ته بهتر. ڇاڪاڻ ته اهي ڳالهيون اسان جي سماج جي هاضمي تي نٿيون لڳن، خاندان اجڙي وڃن ٿا، انهي ڪري انهن ڳالهين کي ڦلهوريو نه وڃي ته بهتر.

آئون پدمات پبليڪيشن جي سائين حاجي ساند، ڪيول رام لوها ۽ نور محمد (نور سنڌي) جو ٿورائتو آهيان جن مون جهڙي سُست ماڻهو کان وڌيڪ دلچسپي وٺي ڪتاب جو ڪم پورو ڪيو.

حليم باغي

مهاڳ

”جوڳيءَ تي جڙاءُ، نسورو ئي نينهن جو.“

هي 1977ع جي پڇاڙي جي ڳالهه آهي جو آئون عوامي جمهوريت جي قيدخاني ۾ ٻه سال گذارڻ کان پوءِ ڳوٺ پهتو هئس، جتي هڪڙي دوست جي دعوت ۾ امرڪوٽ جي ڪنهن ننڍي عمر واري شاعر جي ڳالهه نڪتي، ڳالهه سان گڏ مون کي ان شاعر جا ٻه بيت ٻڌايا ويا جن مان هڪڙو هي بيت هو:

مون کي پُر مَ پانءِ، آئون پڪي آڳ جو،
جتي سڄي منهنجي رانءِ، ات تانڊن ۾ ٽاڪوڙو پوي.

آئون ان بيت جي پختگي کان ۽ تخيل جي پرواز کان ايڏي متاثر ٿيس جو مون يڪدم دوستن کان ان شاعر جو نالو ۽ ڳوٺ پڇيو. مون کي ٻڌايو ويو ته نالو عبدالحليم باغي ۽ ڳوٺ روجل واءِ. روجل واءِ کان آئون چڱي طرح واقف هئس جو منهنجو جهونو دوست ۽ شاعر جمن دريدر ان ڳوٺ جو هو، ان سان گڏوگڏ جيل ۾ مون ”ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام“ نالي ڪتاب پڙهيو هو، جنهن ۾ اهو ڄاڻايل هو ته روجل فقير زنگيجو اصل امرڪوٽ جي ڀرسان روجل واءِ جو رهاڪو هو ۽ ڳوٺ تي نالو به روجل فقير جي ڪري ئي پيو. انهيءَ ڪتاب ۾ مون روجل فقير جي سئوٽ مراد فقير جو هڪڙو شعر پڙهيو هو:

ورسي پت پدمات جا، ٻن پئي هالار،
ڏني منهن ميهار، ڏکيا ڏينهن نه ساريان.

۽ انهيءَ مراد فقير جو هڪڙو سرائڪي شعر هو جيڪو مدد خان پٺاڻ جي حملن تي هن چيو هو:

ماري مدد ڪون دور ڪرو، چوڙ وڃي يهودي يزد ميان.

ان ڪتاب پڙهڻ وقت مون پنهنجي دوست پليڏنو فقير کي سينٽرل جيل ڪراچي مان هڪ خط لکيو جنهن ۾ اها حقيقت لکي موڪلي هيم، هن جواب ۾ لکي موڪليو ته جنهن شيءِ کي اوهان ”پدمات“ لکيو آهي اها هتي ”پدمات“ سڏجي ٿي ۽ روجل واءِ جي بلڪل ڀرسان روجل فقير جي چلي واري جڳهه انهي ايراضي ۾ آهي ته باغي جو مون سان پهريون

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

تعارف سندس بيت ۽ روحل واءِ جي ذريعي سان ٿيو. آئون جيڪو امرڪوٽ کان تقريباً 15 سال ڪٽجي حيدرآباد جي علمي، ادبي، سياسي ۽ فڪري فضا ۾ ان دور جي بهترين شاعري جي آنچل جون اڏارون ڏسندو رهيو هئس ۽ مون کي اهو تصور ئي نه هو ته منهنجو ڏڪاريل ڏيهه شاعريءَ جي ميدان ۾ ايڏو زرخيز ۽ سانوڻ جي ڪڪر جهڙو دلڪش ٿي سگهي ٿو پر ان سال ٿر وٺو هو آسمان تي بادل جل پرين وانگر ناچ ڪندا ٿي رهيا ۽ وليون وڻن سان ايئن ويڙهجي ويون هيون، جيئن سالن جا سڪايل پاڻ ۾ پڪجي ويندا آهن. اتي نه صرف نشيليون نگاهون ۽ ڪڪوريل ٻانهون هيون پر اها شاعري به نسرجي رهي هئي، جنهن شاعري کي اڳتي هلي نه رڳو سنڌ جي آڪاش ۾ پڪڙجڻو هو پر سمنڊ جي گهرائيءَ جهڙي دل رکندڙ جي. ايم. سيد جي سيني ۾ به پنهنجو آڪيرو اڏڻو هو ۽ هو سدائين باغيءَ جو اهو شعر پڙهندو هو ته:

رت ديش تنهنجي راهه ۾، جي ڦڙو ڦڙو ٿي وهي وڃي،
منهنجو به نصيب ٺهي وڃي، تنهنجو به قرض لهي وڃي.

ان شعر جي خالق سان آئون ڪهي وڃي روحل فقير جي آستاني تي مليس. انتهائي سادو پر ڪا ڪا سادگي هٿرادو ٿيندي آهي ۽ ڪا ڪا فطري هوندي آهي، بلڪل خدا جي تخليق جهڙي، جنهن ۾ ڪئي رونقون رنگ پکيڙينديون آهن، ڪيئي جلوا جنسار ڪندا آهن، ڪيئي تجلا جهرمر جهرمر جرڪندا آهن. سادي هجڻ سان گڏ هو انتهائي غريب گهراڻي جو يتيم فرد هو پر تاريخ ۾ ڪي ڪي غريب ۽ يتيم ٻار قومن جي فطري ۽ مادري زندگي تي ان مٿ اثر ڇڏي ويندا آهن. پر شرط اها آهي ته ان غربت ۾ خوديءَ ۽ يتيمي ۾ خوداعتماديءَ هجي. ان جا مون وٽ ٿي مثال آهن؛ حضرت محمد صه جيڪو غريب ۽ يتيم هو جنهن دنيا جي تبديليءَ ۾ سڀ کان مٿاهون ۽ اهم ڪردار ادا ڪيو جو اڄ يورپ ۽ امريڪا جا ليکڪ (دنيا جا سڻو وڏا ماڻهو) نالي ڪتاب لکن ٿا، ان ۾ پهريون نمبر حضرت محمد صه کي ڏين ٿا. ٻيو مهاتما گانڌيءَ جنهن جي مرڻ وقت سندس ڪل ورثو اڍائي پائونڊ هو، ان کي به اڄ ويهين صديءَ جو آئينستائين کان پوءِ وڏو ڪردار ڏنو ويو آهي. ٽيون جي. ايم. سيد، جنهن منهنجي خيال ۾ سنڌ جي هزار ساله تاريخ ۾ جيڪو فڪري ۽ ذهني انقلاب پيدا ڪيو آهي، ان جو تاريخ فيصلو ڪندي. آئون باغي کي انهن تنهي شخصيتن سان پيڻيان ٿو ۽ نه ئي مقابلي ۾ اٿڻ ٿو چاهيان پر حقيقت هي آهي جو ٿر جي هڪڙي جهوپڙي ۾ جنم وٺندڙ هن يتيم ٻار جي شاعريءَ جيڪڏهن شيخ اياز پڙهي ها ته شايد ساهه جي آخري هچڪي وقت هو اهو ضرور چوي ها ته منهنجي وڃڻ تي مايوس نه ٿيو مون کان پوءِ حليم باغي وينو آهي. پر شايد شيخ صاحب صرف سنڌي جا ڇپيل ڪتاب ۽ رسالا

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

پڙهندو هو پر بدقسمتي سان حليم باغي جو ڪتاب اياز جي زندگي ۾ ڇپجي نه سگهيو هو ۽ نه ئي ساڙ سڙين اديبن ”ڏيئا ڏيئا لات اسان“ ۾ باغي جي شاعري شامل ڪئي جنهن ڪتاب جو مهاڳ به شيخ اياز لکيو هو.

بهرحال ملاقات کان پوءِ آئون باغيءَ جي شاعري ۽ سندس شخصيت جي جادو ۾ منڊجي ويس ۽ اهو جادو جو منڊ اڃا تائين منهنجي جيءَ ۽ جند ۾ جڪڙيو ويٺو آهي. باغي جي شخصيت ۾ مون کي هن جا جاندار تهڪ ڏاڍا وڻندا آهن، اهي تهڪ ڪڏهن سراهي ۾ شراب اوتجڻ جو پڙاڏو هوندا آهن ۽ ڪڏهن بهترين ڍولڪ نواز جي پڙاڏي مثل لڳندا آهن. تهڪ ئي ته زندگي جي علامت آهن. تهڪ ڪڏهن ڏياري جي ڏيئي جيان ٻرندا آهن، ڪڏهن مئخاني ۾ جام وانگر ٻرندا آهن، ڪڏهن نفيس مهينديءَ رتن پيرن جي رقص جو استعارو بڻجي ويندا آهن ۽ ڪڏهن زندگي جي اها ڊوڙ ٿي پوندا آهن جنهن تي خالق ڪائنات خود فخر محسوس ڪندو آهي.

انهن تهڪن مان مون کي لڳندو آهي ته باغيءَ کي زندگي سان بي انتها پيار آهي، رڳو پنهنجي زندگي سان نه پر پوري انسانيت جي زندگي سان. ان سان گڏوگڏ سنڌ جي زندگي سان، سنڌ جي مارو ماڻهن جي زندگي سان پيار آهي، جنهن کي هو پنهنجي لازوال ذات ذريعي محرومين، مايوسين مان ڪڍي محبتن ۽ مسرتن جي ساگر ۾ ترندڙ مڇين وانگر بڻائڻ چاهي ٿو يعني منهنجي خواهش آهي ته باغي جي زندگي سان محبت ڪڏهن به ختم نه ٿئي زندگي جيڪي بهارن جا ڳاڙها ڳپ پيدا ڪندي آهي، محبتن جا ميلا مچائيندي آهي ۽ مقتلن جا ميدان سينگاريندي آهي.

شاعري ڇا آهي؟

انگريزي ۾ ته ڏاڍو مختصر لفظ آهي Poetry، هندي ۾ ڪويتا، پر عربي ۾ جنهن ٻولي جو اهو لفظ آهي شاعري، اها گهڻ معنائون لفظ آهي. مثال طور عربي ۾ وار کي شعر چوندا آهن. جوَ جي داڻي کي شعير چوندا آهن، سمجهه کي شعور چوندا آهن. يعني اسين انهن ٽنهي لفظن کي مجموعي طرح ملائي جيڪڏهن ڪو هڪڙو مفهوم ڪيون ته اهو ٿيندو اهڙو خيال جيڪو محبوب جي وار وانگر سنهو هجي ۽ جوَ جي داڻي وانگر ته سان ڍڪيل هجي ۽ انساني سمجهه جي اعليٰ ترين شڪل وارو هجي، ان ڪري آئون شاعري جي تعريف ڪندو آهيان ته محبوب جي وار جهڙو خيال ۽ لباس ۾ ڍڪيل جسم جهڙو تصور ۽ فڪري بلندي جو اُڀ تائين اڏندڙ عقاب آهي. اهي ٽئي شعر تخليق ٿيندو آهي. عربي ۾ شعر جي اها اهميت آهي جو قرآن شريف جي آيت کي صحيح يا غلط هجڻ جو معيار انهن وٽ گمراهه شهزادي جو ڪيس آهي. جيڪڏهن ان جي شعرن سان قرآن جي آيت

پيئجي اچي ته صحيح آهي نه ته غلط آهي. اسان جي نه رڳو جذباتي زندگي ٺاهي ٿي پر اسان جي زندگي کي بارونق، بهادر ۽ پاڻ اڀڻ واري جذبي سان مالا مال ڪري ٿي. آئون سمجهان ٿو ته ايشيائي ماڻهو ۽ آفريڪي پڻ جيڪڏهن زنده آهن ته سياستدانن جي ڪوشش کان وڌيڪ شاعرن جي شاعري وسيلي آهن، هتي مون کي هڪڙي ويٽنام جي شاعر جي شعر جو مفهوم ٿو ياد اچي جيڪو هن ويٽنام جي جنگ دوران لکيو هو ته:

”اسان پنهنجي شاعري لکي گوريلن جي کيسن ۾ وجهي جنگ تي موڪليندا آهيون ۽ پوءِ دعا گهرندا آهيون ته گوريلن جي کيسن ۾ پيل شاعري جي سلامتيءَ جي، جن ۾ اسان جي شاعري پيل هوندي آهي ڇو ته جيڪڏهن شاعري سلامت موتي آئي ته گوريلو به سلامت موتي ايندو پر جيڪڏهن اهو کيسو تباھ ٿي ويو ته اهڙي شاعري شايد اسين وري ٻيهر لکي نه سگهون.“

اسان سنڌ جي سرزمين ويدن ”ويدڪ دور“ کان وٺي شاعري جي ذريعي زنده رهي آهي ۽ اسان جي سڃاڻپ به ان شاعري جي ذريعي آهي. هندوستان جي عالم وزير اعظم جواهر لال نهرو لکيو آهي ته قومن جي سڃاڻپ ۽ زندگي شڪست کائيندڙ ۽ فتح ماڻيندڙ سياستدانن جي ڪري برقرار نه رهندي آهي پر اها شاعرن ۽ فنڪارن جي ڪري زنده رهندي آهي. ٿي سگهي ٿو ته تاريخ ۾ اهو دور اچي جو نهرو کي ڪو سڃاڻي به نه پر ٽنگور ۽ پرمچند ان دور ۾ زنده هوندا. اسان جڏهن پنهنجي سنڌ تي نظر وجهون ٿا ته مون کي لڳي ٿو ته اسان پاڪستان نهڻ کان پوءِ سڀني ناانصافين کي پنهنجي لازوال شاعريءَ جي ذريعي شڪست ڏني آهي، ان شاعريءَ ۾ اسان جا ڪي جي سج جهڙا هئا ۽ ڪي شاعر بدي جي بادل جهڙا، ڪي شاعر ڪارونجهر جي ڪور تي ٽهڪندڙ مورن جهڙا ۽ ڪي چور واه جي چولين ۾ پنهنجا گرم جسم پسائيندڙ ماروئڙن جهڙا، بهرحال اسان جي شاعري ئي آهي جنهن سنڌ جي سياست کي ادب ۽ شاعريءَ سان ملائي اهڙي ڏن تخليق ڪئي جيڪا نه ڪڏهن ڪنواريءَ جي تهڪ ۾ اڀري نه ڪڏهن اسوءَ جي اوھيري ۾ ظاهري ٿي ۽ اسان ان شاعريءَ کي دل ۽ دماغ جو گڏيل محور بنائي ڇڏيو.

مولانا آزاد هڪڙي جاءِ تي لکيو آهي ته سياست جي سڀني ۾ دل نه ٿيندي آهي. مون چيو هو ته سنڌ ۾ سيد اهڙي سياست کي جنم ڏنو آهي، جيڪا نه صرف سياست جي سڀني ۾ دل آهي ۽ هن ڳاڻڻ به شروع ڪيو آهي، جتي ڪتر عقل پسند ابراهيم جويو به هوندو ۽ تخيل جي بلندين تي سوار ٿي آسمان جا سينا چيريندڙ حليم باغي به هوندو هو. جتي رئيس ڪريم بخش جي ڍولڪ جو آواز به هوندو هو ۽ حفيظ قريشي جي خطاب جي انڊلٺ به هوندي هئي. ڪاش! سيد کان پوءِ اهو زمانو اسان وٽ موتي اچي، ڇو ته آئون محسوس ٿو ڪريان ته اڄ سياست جي سڀني مان دل نڪرندي پئي وڃي.

ڪا ڪا سرزمين شايد شاعريءَ جي سرن ۽ نڪرڻ جي لاءِ انتهائي موزون ۽ زرخيز هوندي آهي. ان سلسلي ۾ ڪنهن وقت عرب ۽ ايران شاعريءَ جي وهڪري جا بي پناهه درياھ هئا. پر پوءِ پختون خواه سنڌ ۽ بنگال شاعريءَ جي لاءِ وڏا واهر ثابت ٿيا، خصوصاً لوڪ شاعريءَ جهڙي پختون خواه ۽ سنڌ جي ريگستاني حصي ۽ بنگال مان اڀري اهڙي شايد ئي ڏکڻ ايشيا جي ٻين علائقن ۾ اڀري ۽ اسري سگهي هجي. اسان جي ٿري لوڪ شاعريءَ تي راجستاني شاعريءَ جو نمايان اثر ۽ لاڳاپو رهيو آهي، هونئن به پٽائي جي شاعريءَ ۾ به اهي سر انتهائي خوبصورت جماليات سان ڀرپور ۽ نفيس احساسن جو بي مثال نمونا آهن. ائون سمجهان ٿو ته جمالياتي نقطه نظر سان ٿر سان لاڳاپيل شاعريءَ جو مقابلو ڪو سر ڪري سگهي ٿو ته اهو سر سامونڊي آهي. اياز به جيڪا شاعري ٿر جي حوالي سان تخليق ڪئي آهي، ان جو حسن تخيل جي بلندي، احساسن جي نزاکت ۽ لفظن جو جڙاءُ ايڏو ئي من موهيندڙ آهي، جيڏو من موهيندڙ شيخ اياز جو آواز ۽ سندس اکين جي چمڪ هوندي هئي ۽ اياز پاڻ ٿر جي نامعلوم ڪهڙي شيءِ کان متاثر ٿي اهو چيو هو ته مون جيڪڏهن ٻيو جنم ورتو ته منهنجو اهو جنم ٿر ۾ هوندو ۽ اسان جي هن دور ۾ سر موڙ شاعر حليم باغي جي ذهني خوشقسمتي آهي ته هن ٿر جي دنگ تي جنم ورتو آهي. ان ڪري سندس شاعري ۾ سڀئي رنگ ۽ ڍنگ موجود آهن، ڏڪارن ۾ به ٿر جي زندگي کي ڪائي ڀرپور معنيٰ ۽ مقصد بخشين ٿا. ائون سنڌي شاعريءَ کي سنڌي ادب جي تاريخ جي حوالي سان چئن دورن ۾ ورهايان ٿو.

پهريون دور مٿين ڪريم ۽ قاضي قادن کان شروع ٿي خليفي نبي بخش تائين پهچي ٿو. اهو دور اسان جي شاعري جي شاندار بامقصد روح جي تازگي ۽ دماغ جي توانائي سان ڀرپور آهي. جنهن دور جي شاعري اسان جي ماڻهن کي مايوسين ۾ به پُر اُميد رکيو آهي. شڪستن ۾ به فتح جي تعبير بڻجندڙ خواب ڏيکاريا. حملن وقت همت ۽ حوصلو بخشيو ۽ انهي دور جو سرواڻ بنا ڪنهن شڪ جي گنجائش جي لطيف سائين آهي ۽ ٻيو دور سچل سائين ۽ مصري شاهه جي وفات کان پوءِ شروع ٿئي ٿو، جيڪو ميرن جي حڪومت تهذيبي اثرن ڪري فارسي عروض ۽ بحر وزن تحت شروع ٿيو، ان دور جا شاعر ثابت علي شاهه کان وٺي فيض بخشاپوري تائين رهيا آهن ۽ ائون سمجهان ٿو ته ان دور ۾ ان قسم جي شاعري جو فيض آخري شاعر هو. ۽ شاعري جو ٻيو دور ڪشنچند بيوس ۽ فاني کان شروع ٿيو جو پابند شاعري جو دور آهي پر انهي جا موضوع، ترڪيبون، تشبيهون، استعارا، اشارا سڀ سنڌ جي سرزمين جا آهن جيتوڻيڪ انهي دور ۾ قليچ بيگ جهڙا يگانه شاعر به هئا پر قليچ جي شاعري ۾ اهو رنگ نه پرچي سگهيو، جيڪو بيوس عزيز فاني ۽ سانگيءَ جي شاعري ۾ موجود آهي پر انهي دور ۾ ابتدائي شاعرن نئون ولولو، نوان امنگ، نوان رس ۽ چس ۽ خيالي بي پناهه وسعت جيڪا اياز تنوير جي ابتدائي شاعري کي ڇڏي اياز

نياز، شمشير ۽ امداد تيار ڪيا ۽ انهي سموري دور جي شاعرن جو سرموڙ قابل تقليد شاعر شيخ اياز هو پر انهي دور جي شاعري ۾ ڪجهه نالا اهڙا به آهن جنهن اياز جهڙي قدآور شاعر جي موجودگي ۾ به ٻولي جو استعمال شين جو جڙاءُ، لهجي جي انفراديت ۽ ترنم الڳ رکيو انهن مان نياز همايوني، تنوير عباسي، بردو سندي، شمشيرالحيدري، امداد حسيني نمايان آهن.

اسان جي شاعري جو ٽيون دور جيڪو استاد بخاري، راشد مورائي، مير محمد پيرزادي، تاج ۽ خاڪي جويي، اياز گل ۽ ادل سومري، بلبل ڪورواهي ۽ سائينداد ساند، ابراهيم منشي ۽ سرويج سجاولي واري ٿي ٿي مشتمل آهي. ان دور جي شاعرن مان ڪنهن به هڪ کي ٻي کان مٿاهون درجو ڏيڻ مناسب ڪونه ٿيندو. ڪي روماتتڪ شاعري جا بادشاهه آهن ته ڪي قومي شاعري جا سپه سالار ۽ ڪجهه سماجي منظر نگاري جا پڳدار ۽ ڪي عشقيه شاعري جا گهوت اڻ مٽ آهن ۽ ان دور جي سموري شاعري مون کي حسن درس جي شعر وانگر لڳندي آهي ته:

”ساري سنڌ پرينءَ جو پاڇو.“

۽ اسان جي شاعري جو چوٿون دور هن اڀاڳي ڌرتي تي منحوس ماڻهن تي پاڇاھي کان پوءِ شروع ٿئي ٿو ان دور ۾ ڪيترائي نالا شاعري جي افق تي جرڪندا ۽ جلڪندا نظر اچن ٿا ۽ جيڪڏهن آئون انهن جا نالا لکڻ شروع ڪيان ته شايد هڪڙو ڪتاب رڳو نالن سان پرڃي ويندو. پر ٻن ٽن شاعرن جا نالا آئون ضرور ڪٽندس تن ۾ مظهر لغاري، اقبال رند، سعيد ميمڻ ۽ حليم باغي حقيقت ۾ سٺا شاعر جيڪڏهن سانجهي ٿاڻي جا ستارا آهن ته باغي ان دور جو قطب نما آهي. ان ڪري ٻين جي شاعري جو گهڻو دارومدار مطالعي تي آهي پر باغي جي شاعري ٿر جي ماڻهن جي مزاج مطابق مشابھت جو پندار آهي، ان جو مطلب اهو ناهي ته باغي وٽ مطالعو ناهي آئون سمجهان ٿو ته انهي دور جي شاعرن مان شايد ئي ڪو شاعر باغي جهڙي انگريزي ڄاڻندو هجي يا هندي ٻولي سندس لپي ۾ پڙهي سگهندو هجي. هن جي مطالعي ۽ مشاهدي گڏجي سندس شاعري کي دروپتي جي ساڙهيءَ جو روپ ڏئي ڇڏيو آهي. جنهن کي ڪيترو ڪوليندا وتو پر آخري ڇيڙو دروپتيءَ جي جسم تان نه هٽندو، آئون پاڻ ڪڏهن ڪڏهن باغي کان سندس شاعري سمجهڻ جي ڪوشش ڪندو آهيان حالانڪه آئون انهي غلط گمان ۾ آهيان ته مون سنڌ جي تاريخ ڪافي پڙهي آهي، مون شهيد احسان ميمڻ تي سندس لکيل مرثيو پڙهيو ته ان مرثيي جي هڪ سٽ تي آئون منجهي پيس.

”تو جي ڳاڙها جوڙا پاتا، ننگر شهر ۾ نير مهانگو.“

ڳاڙهو جوڙو پائڻ ته شهادت جو استعارو آهي ۽ شهيدن تي ماتر ڪبو آهي ۽ ماتر جو لباس اسان وٽ ڪارو هوندو آهي پوءِ ننگر شهر ۾ نير مهانگو ڇو ٿيو؟ مون حليم باغي کان اهو پڇيو ته هن چيو ته سنڌ ۾ سمن جي دور تائين ماتر جو لباس نيرو هوندو هو ۽ ظاهر ڳالهه آهي ته گهڻا ماڻهو نيرا ڪپڙا پائڻ شروع ڪن ته نيرو رنگ مهانگو ٿي ويندو. اها مون کي خبر نه هئي ۽ هن انڪشاف جي گهڻا اديبن کي به خبر نه هوندي، ان طريقي هن پنهنجي شاعري ۾ بي پناهه اهڙا ۽ ايترا ٿري لفظ ۽ محاورا ۽ تشبيهون ڪتب آنديون آهن جو انهن لفظن، ترڪيبن ۽ تشبيهن کي استعمال ڪرڻ سان هو ٿر جي تهذيبي زندگي جو سموري سنڌ ۾ ترجمان بڻجي ويو آهي، ان کان سواءِ مون جيئن چيو آهي ته هو اهڙي دور ۾ شاعري جي افق تي قطب نما ٿي اڀريو جڏهن هن اڀاڳي پونءِ تي منحوس ماڻهن جي ناچاهي هئي ان ڪري هن جي شاعريءَ ۾ مزاحمتي شاعريءَ جو اثر وڌيڪ آهي. مزاحمتي شاعري اسان وٽ نئين شيءِ نه آهي. ڀاڳويان کان وٺي اياز تائين ۽ اياز کان راشد موري تائين اسان وٽ مزاحمتي شاعري جو رني ڪوٽ موجود آهي، انهن مان هر هڪ جو انداز پنهنجو پنهنجو آهي يعني اهي سمورا شاعر اسان جي سرزمين جي تهذيبن جي سرحد تي بيٺل آهن. سرويج سپاهي هئا جن جي تير هڻڻ، تلوار واهڻ ۽ پالا اڇلائڻ جو انداز پنهنجو پنهنجو هو. مثال طور ون يونٽ واري دور ۾ اسان وٽ ايئن مشهور ٿيو ته اياز ڌرتي جو شاعر آهي. نياز سنڌ جي تاريخ جو شاعر آهي ۽ تنوير سنڌ جي تهذيب جو شاعر آهي. اياز پنهنجي شاعري ۾ ڪمزور لفظن ۾ به پنهنجي ذات وسيلي شهبازن جا پر ۽ شينهن جي دل عطا ڪندو هو ۽ نياز طاقتور لفظن کي به وش ڪيا جون نمائون نگاهون بخشيندو هو ۽ تنوير پنهنجي ڪيڏارن ۾ شهيدن جي رت ۾ مهنديءَ جي خوشبوءِ پکيڙيندو هو ۽ ساڳي صورتحال باغي جي دور جي شاعرن سان به آهي هن جي دور جي شاعرن اشاراتي زبان ۽ علامتي انداز وڌيڪ اختيار ڪيو آهي ۽ جڏهن اها مزاحمتي شاعري حليم جي ذهن ۾ قلم وسيلي ڪاغذ تي منتقل ٿئي ٿي ته اهو ڪاغذ ان جي شاعري جي ڪيفيتن سان مختلف روپ ڌاريندو وڃي ٿو. ڪڏهن ڪاغذ مٽخاني جو پيالو ٿي پوي ٿو جنهن ۾ چانڊاڻ چمڪي ٿي ۽ ڪڏهن اهو ڪاغذ ڪنهن ڪنيا جا محراب بڻجي وڃي ٿو جتي بيتاب پيشانيون سجدا ڪن ٿيون ۽ ڪڏهن اهو ڪاغذ مخدوم بلاول جي هڏين جي حفاظت ڪندڙ اهو مٽ بڻجي وڃي ٿو ۽ ڪڏهن گهنگهور گهٽا بڻجي دليين ۾ زندگين جا موتي چٽيندو رهي ٿو. هو نه صرف لفظن کي لکي ٿو پر انهن کان ڳرائي به ٿو. انهن کان رقص به ڪرائي ٿو. انهن کي ڪنوارين جي اکين ۾ ڪجل جون ريكائون بنائي ٿو ۽ ڪڏهن ڪڏهن ته ڄامشوري جي مست هوائن کي پنهنجي شاعري جي ذريعي مدهوش بنائي ڇڏي ٿو. هو شاعر نه رڳو

شاعري کي خوبصورت زندگي عطا ڪندڙ اهو سامري آهي جيڪو سنڌ جي وجود کي دلڪش بنائي ڪيترن ئي پيشانين کي انهن لاءِ سجدو ڪرڻ تي مجبور ڪري ٿو. باغي ۾ جيستائين مجموعي شاعري ۾ جماليات جو تصور آهي ان باري ۾ جن به فلسفين جمالياتي فلسفيانه تشريح ڪئي آهي تن ۾ ڄڻ جڪ پاتي آهي. اهو ايئن آهي ته شاعر جي تصور جي اها اڌام جي تشريح سائنسي فارمولا مطابق ڪئي وڃي. مثال طور عورت جي ڇاتي جي باري ۾ عطا ٿئي ٿو چيو آهي ته ”مون اها ڏٺي، مون کي لڳو سرخ گلاب تي ڪارو پنٿور ويهي ۽ ان جو رس چوسي رهيو هو“ ۽ انهي ساڳئي شيءَ جي تشريح ٻي هڪڙي شاعر ڪئي آهي ته:

”سرخ گلابان دي موسم وچ ڦٽلن دي رنگ ڪالا هو.“

۽ انهي واقعي ڪمال ڪري ڇڏيو آهي ته گل ۽ ڦٽل ۾ فرق هوندو آهي پر انهي ٻنهي ستن جي شاعري جيڪڏهن علي مرتضيٰ ڌاريجو پنهنجي ڪتاب ڇاتين جي سائنس ۾ ڪندو ته ڪرامت جهڙي لڳندي ان ڪري ائون جماليات جي فلسفيانه تشريح کي فن سان بيحدو حركت سمجهندو آهيان. جاليات ڇا آهي — چاندوڪي ۾ سنڌ جون لهرون، ڪتين لڙئي تاج جا منارا، باڪ ڦٽي مهل ڪجلاس تي ڪنوارين جا تهڪ، وڻجارن جي پرڏيهه وڃڻ تي وڻجارين جا ورلاپ، ڪنهن سرميناک اک جو ڳور هو ۽ پيچ پني جو ڪارونجهر تي ڌرتي ۽ آڪاش جو پڪڙجڻ جيڪو انسان کي پنهنجي مادي دنيا مان مٿي ڪڍي سندرته جي ايڏين مٿانهين تي گهمائي جتي رڳو انڊلٽ جا رنگ ۽ رقص هجن ۽ باغي جي شاعري ۾ اهي سڀ شيون موجود آهن. احساس جي شدت، جذبي جي گرمجوشي، خيال جي گهرائي ۽ من منڊيندڙ منظر ڪشي. هن جي خوبصورت شاعري جا لفظ ڪڏهن ستارا ٿي ڪنوارين جي پنٿين تي لهي ٿا اچن ۽ سينڌور بڻجي هن کي سينڌن ۾ سڃاڻجي ٿا وڃن ۽ ڪڏهن هن جي سموري شاعري ستارن جي سيج بڻجي وڃي ٿي ۽ هن جو محبوب ان ستاري جي سيج تي ستل چنڊ بڻجي وڃي ٿو ۽ ڪڏهن ان چنڊ جي هٿ ۾ ازل ۽ ابد جا مهڪندڙ مڌماتا جا پيالا هوندا آهن تن کي ڏسندي رات به رتوڇاڻ ٿي ويندي آهي پر اها رتوڇاڻ ٿيل رات جڏهن باغيءَ جي پياليءَ ۾ پهچندي آهي ته چانڊاڻ وانگر چمڪڻ لڳندي آهي. گهري جماليات ڳائي ۽ سمجهي به اهو سگهندو آهي جنهن جي من اندر ازل کان ايڏو نڪور ۽ ڪورو هوندو آهي جنهن صرف اهو ئي مينهن ڦڙو ڪري سگهي ٿو جيڪو جهرڪندڙ موتي کي جنم ڏي. اهو اهڙو صحرا هوندو آهي جيڪو انوکي گلاب جي آبياري ڪندو آهي ۽ اهڙو رڻ پٽ هوندو آهي جنهن تي صرف ڪنهن راڻي جا پير ئي گهمي سگهن ٿا ۽ مومل جا ئي وار وڇائجي سگهجن ٿا. اسان جي هي ڌرتي شايد صدين کان ان انتظار ۾ هئي ته اهڙو ڪو

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ڪوي اچي جيڪو ڪاليداس وانگر بادشاهن جا ۽ وزيرن جا قصا قلمبند نه ڪري عام ماڻهن، اڌ پهر جي اسيرن، قهري رات جي ڪلن جا قصا ۽ ڪهاڻيون اهڙي خوبصورت انداز ۾ بيان ڪري ته هر ڪو اڌ پهر جو اسير ۽ ڪاري رات جو ڪنل ٿيڻ لاءِ تيار ٿي وڃي. باغي جو شعر آهي ته:

”چور واه جون چوليون، اليبليون انموليون.“

جڏهن سنڌ جي اڄ جي وڏي ڪميونسٽ دانشور سويي گيانچنداڻي کي اهي سٽون پڙهي ٻڌايوسين ته هن کان چرڪ نڪري ويو ۽ چوڻ لڳو ته اياز کان سواءِ، ڪو اهڙي شاعري ڪري پيو ڇا هتي! ۽ اسان جي سموري ترقي پسند تحريڪ ۾ اهڙو ڪو شعر تخليق ٿي ئي نه سگهيو آهي. هي شعر مون کي ڏيئي وڃو ته آئون هن جو ترجمو ڪنهن عالمي انگريزي رسالي کي موڪليندس. جيتوڻيڪ اڄ چيو ويندو آهي ته وڏي شاعر کي ڪنهن سنڌ جي ضرورت ناهي پر پنهنجو پاڻ لاءِ سياسي طرح سويي جو هٿ پنهنجي ڪلهي تي لوهي قلم جي مهر سمجهندو آهيان ۽ حليم جي شاعري لاءِ موهن جي دڙي جي مهر، ان سموري سلسلي ۾ باغي جي شاعريءَ نقل ڪرڻ نٿو چاهيان ڇو ته پڙهندڙ منهنجا نقل ڪيل شعر ئي پڙهن ها ۽ ان سان اختلاف به ڪن ها ان ڪري آئون حليم جي شاعري لاءِ اهي لفظ چوان ته اها انقلاب لاءِ احساس جي شدت آهي، لطيف جو مڌ آهي. ڪارونجهر جي ڪامڻي، ڪينجهر جي ڪنڌي جو نيڻ ڪنول آهي. ڇاچري جو سج آهي ۽ ڄامشوري جي شام آهي. اهو سڀ پڙهندڙ سندس شاعري ۾ ئي محسوس ڪري سگهندا.

عبدالواحد آريسر

انڙآباد

2001-12-03

غزل

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

اسان جيئن به جيئي ڀلا ڪو جهان ۾،
سدائين نشان تي سدا امتحان ۾.

ڪڏهن آندي ٿڙي¹، ڪڏهن ڪڙڪي بجلي.
ڪٿي ڪڪ رهيو آ منهنجي آڻيان ۾.

پرين ڇا ڪجي پل وڃن ٿا اڏاڻا،
هليو آءُ اڄ ڇا رکيو آ سڀان ۾.

نه ڪا آرزو آ نه ڪا جستجو آ،
ڪٿي ڪاروان وقت نه مهربان ۾.

ڪڏهوڪا سڪا سر اڙي مرگه مرڪ،
اڙائي اپو آن اڪيون آسمان ۾.

وري² جي ولوڙن منجهائي رکيو آ،
غم عشق هاڻي رهيو ڇا اسان ۾.

هو هالار جا پٽ³ هو مياڻي هوءُ ٿلتي،
اسان جيون نشانيون سڄي گستان ۾.

اهو ئي ڪٿارا اهي ئي الارا،
اڃان تير آهن اسان جي ڪمان ۾.

ستارا نه چوندا ته ڇا تون نه ايندين،
اڙي يار ڇڏ ويئي وهي رائیگان ۾.

به ٿي گيت وارين، به ٿي ڊيپ ٻارين،
به ٿي قول هارين تنهنجي آڃيان ۾.

1. ٿڙي، ڪڙڪي

2. گذر سفر

3. ميدان

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ڪروڙن جي اک ۾ ڪتل ڪان جيئن،
اسان جي محبت به نيشان جيئن.

اڙي دل وري توتي هي داغ داغ،
ڪو اجله ٽڪيل آهي مهمان جيئن.

هڙئي هم سفر پنڌ پيا دڳ لڳا،
اڏائي دڳن ڌوڙ طوفان جيئن.

شرارا شرارا ٿي پوندو جهان،
اشارا اشارا ڪنهن امڪان جيئن.

نه مينهيون ميون ۽ نه ميهر ستو،
اجهي گهنڊ گڙيا ڪنهن گهمسان جيئن.

اچائيءَ جيءَ هڪ لات جي لئه اسان،
ڏنارا تارا نيٽن جا تاوان¹ جيئن.

مسافرا! متان مهل ويندي رهي،
رهي پيار پنهنجو پشيمان جيئن.

به ٿي پهر آ رات چنڊ جي چريا،
وري ڪين ملندو هي ديهه² دان³ جيئن.

1. ڏنڊ، چٽي

2. بدن، جسم

3. پيٽا، نذرانو

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

انهي در جي داسي، اڙي دل! اڙي دل!
تون ايڏي اڻاسي¹، اڙي دل! اڙي دل!

اڃان ڪجهه نه ڪجهه رات تي گهات آهي،
ڪڍي ڇنڊ اماسي، اڙي دل! اڙي دل!

نه ڪو چلولي! تنهنجي چوڙي مڃڻ ڇڻ،
نه ڪا سينڌ واسي، اڙي دل! اڙي دل!

ڪڏهن اپ جو اوه وسندي نه گسيو،
تون پيئندي پياسي، اڙي دل! اڙي دل!

هيءَ رات ولھ ۾ اوهان وار چوڙيا،
وسڻ² ڇڻ وماسي، اڙي دل! اڙي دل!

هو آيا ۽ وارا نيارا ڪري ويا،
تون اڄ تائين آسي، اڙي دل! اڙي دل!

محبت نه ٿي ڇڻ ته ڪا رڃ جي اڃ،
تون ڪنهن جي پياسي، اڙي دل! اڙي دل!

1. بنا نڪ

2. ڳوٺ، واهڻ

اسان کي سوپ جو يا هار جو ڪو ڀروسو ناهي،
سدائين سوپ لاءِ سوچي سو ماڻهو ڇا چسولا ناهي.

اڙي زندان ۾ واڙيل سرنهن قولارجي وئي آ،
۽ تنهنجي ڪنڌ ۾ ڦاٿل ڪو نغمو ئي ڦٽو ناهي.

ڪسر² نسر³ ڪنيل⁴ وڪرن جي رت نرالي آ،
گهڙي ڪا بي وڙي ناهي ۽ ڪوئي ڏينهن ڪسو ناهي.

الا! مالھڻ جي مالها جئين ويون هن پوئجي لامون،
تو کي واهوندي جي رت جو ڇا سچ پچ تو کي ڪو پتو ناهي.

ملي جو مهل موچاري ته پوءِ تو کي ڏسينداسين،
اسان جي دل به گهر ڪنهن جل پريءَ جو آڏو ناهي.

ڪنهن تنهنجي ڪتا چوري پليل ساروڻيون اٿليون،
ڪڏهن کي پور پلٽيا تنهنجو چڙيو ڪٿ قصو ناهي.

روتي جي رنجائي ۾ جلايو سين سڄو جوپن،
غمر جانان برابر پاڻ ۾ سو ولولو ناهي.

وري ٿا ڪشت ڪنهن کان ڪاٽجن ۽ راتيون نبرن،
سڌن جي رڃ ۾ پوريءَ دل ڀلا ڇا ڇا سٺو ناهي.

اهي ڪورا پنا آخر ٻڌائي ڇا ٻڌائيندا،
جو ڪاري رات ۾ جن ڪجهه سٺو ناهي ڏٺو ناهي.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

سنگينن کان پڇو جن تي اسان جو خون لٿيل آ،
۽ تيرن کان پڇو جن مان ڪوئي دل کان گتو ناهي.

چري دل! تنهنجي تارن تي، ڀلا هي ڪهڙي ٿر ٿر آ،
نئين ڪنهن سور سانڍڻ جو، اسان ۾ حوصلو ناهي.

1. بيوقوف، بي سرت

2. سنڌي سرن ۾ اڇا ۽ واڱڻائي پلاند

3. ڦٽن، نڪرن

4. آڪيرا، پڪيءَ جو ڪڪن ۽ ڪچري مان جوڙيل گهر

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

آيو ڪير اسان کان اڳ،
دڳ تي ڦيري ويو جو پڳ¹.

ڪڙڪي دل تي روز ڪٿان،
سانجهيءَ ويلي سورن سڳ.

داڦوڙن سان ڌرتي چور،
خاڪي ورديون، اوٺا وڳ².

ڪارو ڪڙيو جان نه ڪڇي،
هينئڙا! تارن تي ئي تڳ.

تنهنجي سر جي سار ته پوءِ،
رت ۾ ٻڌندي ويئي رڳ رڳ.

هائ! اسان جي راهه نه روڪ،
هائ! پرين جي چنچل چڳ.

ڪير اسان جي لاءِ اچي،
تپندڙ سورج دڪندڙ دڳ.

تارا! اسان جي هار نه مڃ،
جڪ ٿو ماري جُونُو جڳ.

1. پير

2. ڪٽڪ، ولر

هي سنگهرن جي موسم، صڌائن جي موسم،
هي تعزير جي رُت، وفائن جي موسم.

اهي ئي جام جا ڍڪ، اهي چڱ وراڪا،
ڪجي ڇا ڪڙي آ قضاين جي موسم.

اسان جي ئي رت سان ڪرڙهو ڪڪوريا،
وري آ، وري آ، بهائن 2 جي موسم.

جي جلندو ته جهونا ڳڙه هاڻ جلندو،
آ چارڻ جي ڇت ۾ ڇتائن جي موسم.

جا هلندي ئي بدلي، جا ڪلندي ئي متجي،
سا تنهنجي اکين جي، ادائن جي موسم.

اوهان جي اکين کان وٺي دار تائين،
اسان لاءِ خطائن خطائن جي موسم.

هي چهڪ جي ڪڙڪڙ هي ٻيڙين جي ڪڙڪڙ،
هي دڙڪن دٻائڻ پڇائڻ جي موسم.

الا! ڪو نه ڄاڻي پرين ڪير! ماڻي،
گلابي گلن جي فضاين جي موسم.

بهارن جي مند پنهنجي واري تي ايندي،
لئين جي هلي آءُ سزائن جي موسم.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

جگر ڌوڙ بڻيو اڪيون دونهن بڻيون،
ڏني ٿئون ڏني ٿئون دعائن جي موسم.

ڪڏهن سيند تي چپ ڪڏهن پڳ ڍڪي³ تي،
اسان خوب ماڻي، جزائن جي موسم.

ڪڙي دل جي ٿر تي نئين ڪا چنبيلي،
اچي ويئي شرابي هوائن جي موسم.

جڏهن جهور ڳاڻين⁴ پلر کي پڪاريو،
ته گهر گهر تي برسي گهٽائن جي موسم.

1. ڳاڙها گل ٿيا

2. خون جي بدل ۾ مليل رقم کي ”بها“ چئبو آهي

3. اڏي، ڪاسائي جو پڪر ڪهڻ لاءِ رکيل ڪاڻ جو ٽڪر

4. ٿر جو هڪ ٻوٽو (Shurb)

گهوري گهوري نه ڏسبي هاڻ چند جي ٽڪي،
اوت مان چڻ ليئا تون ٿي پائين لڪي.

ڏور ساحل ڏسي ٿي نه اي دل! وسي¹،
پيڙياتا! اسان ناءُ ڪيڏي ڏڪي.

ٿو جيئان تو جيان ڪنهن ڏٺي آميان!،
شام جي جام تي مرڪ منهنجي ڦڪي.

پيٽ پورهيو به آ نينهن جي شينهن جيان،
ويئي وندري آ دل ڪنهن ته ڍنگ جي ڍڪي³.

اونيا! ڳونيا! هي ميارون اٿئون،
منهنجو ڏاڙو هنيئو جهوڪ منهنجي جهڪي.

تون پریشان نه ٿي، گل جهڙا پرين،
دل جڏهن پي چڪي، تنهنجي ڪارڻ سڪي.

تو وري چاهتن جي آه چوري ڪٿا،
تو دل ناتوان! رهي ڪهي سگهه وڪي.

1. ڪمزور نه ٿي

2. روئي رڙي ويهي رهڻ

3. جهوڪ ڪري

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

وري درد تنهنجا به درمان ٿي ويا،
وري سهج جا ڪجهه ته سامان ٿي ويا.

اسان جي اميدن به ڪجهه رنگ لاتو،
اوهان جا به موسم تي احسان ٿي ويا.

جتي ڪنڌ لوئي¹ ڪئي ڪالهه ڪونجي،
اتي گيت منهنجا به ويران ٿي ويا.

ڏسي تنهنجي چوٽيءَ ۾ ڪيندي سندو گل،
ستارا ويچارا پشيمان ٿي ويا.

جيان جڏهن تنهنجو نالو اڇاريو،
ته سر تان او سندو! سي بي ڏيان ٿي ويا.

جهڪي جوت ڪاٿي اگر اوت ڪاٿي،
ته سامي چاهي مٺ² به سنسان ٿي ويا.

اسان جي ڪي ٺاهيا، اسان جن ڪي چاهيو،
اهي ئي پرين دل جا مهمان ٿي ويا.

هي هيرڻ جيون تاريون، هي هرلي جا رينگت،
به ٿي نازبوءِ ٻيا جهلي³ جوان ٿي ويا.

اسان عشق ڪي دل کان هٽائڻ جو سوچيو،
وري زلف تنهنجا پريشان ٿي ويا.

1. مٽيءَ ۾ ليٽڙجي

2. سامين ۽ جوگين جي رهڻ جون جايون

3. هوا ۾ لڏي، لوڏا ڪاٽي

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

اسان بن ۾ جيڪي به راتيون لٿيون،
پرھ مڪ تي جھومڪ جيان سي سجايون.

نه ڀاتي اسان ڪا به مالها نه ڀاتي،
چنبيليءَ وليون هر اڱڻ تي لڳايون.

اها ماڻ مڪلي! چئي ڏي چئي ڏي،
اسان تو ۾ ڪيڏيون ڪهاڻيون لکايون.

تون اڄ بڻج ڪينجهر، مان بڻجان تو ڀيڙي،
وري چولين ۾ سمنڊ ڪو سمايون.

پئي چند تڙپيو ستارا پئي مڇريا،
اسان تنهنجيون پلڪون چپن تي گهمايون.

هي لڙڪن جا موتي هي آسن جا کنڊر،
هي پنهنجيون ڪمايون هي پنهنجيون لٿيون.

اسين جوڳي نيريءَ نگر جي ڪنڌيءَ تي،
پيا جوڻ ڪنهن چند چمڻ لاءِ مٽايون.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

رت ديس تنهنجي راه ۾ ڦڙو ڦڙو ٿي وهي وڃي،
منهنجو نصيب نهي وڃي تنهنجو به قرض لهي وڃي.

اداس رات جو مان چند گهور گهور پيو پيٿان،
اونداهين جا چرپٽو! متان ڪو ديب نهي وڃي.

گلن جا سر ڪٽي ڇڏيو، وٽن جا ٿڙ سٽي ڇڏيو،
کلي کلي لتاڙيو متان ڪسر¹ ڪا رهي وڃي.

سوهن مٽيءَ جي مر نه آجنهن غير جي نه ڇپ پٽي،
اسان جو جڻ ۽ ڪنڌ ذري اجوڳا² ويٺ³ سهي وڃي.

مبارڪون وڍيندڙو! ڪُهڻ جي رُت اچي وئي،
هتي پيو ڪو ڪسي وڃي هتان پيو ڪو ڪهي وڃي.

اڏائي ڌوڙ راه ۾ اڄ هلون ته هيئن هلون،
جو اسان جي شهر ڏي ورڻ جي وات ئي ڊهي وڃي.

1. اڻپورو عمل

2. اڻ سهائيندڙ، آزاريندڙ

3. ڏکيا، برا اکر

4. هلي وڃڻ

جڻ نظر لڳي ويئي هن گهر جي بهارن کي،
ڪو نانگ سراپي ويو نت نينهن نظارن کي.

هن راهه تي جي رميا¹ رولاڪ ئي سمجهن ٿا،
گري رات مٿن گذري سا ساڪ ستارن کي.

نت نيريءَ سانجهيءَ جو اڃ روھ ۾ رڻ² جهڻ آ،
ڪو سانگ کان ڪيئن روڪي ڪونجن جي قطارن کي.

هوءَ چوليءَ چوليءَ ساڻ هڪ ناءُ رواني ٿي،
چنڊ چمندو اڃ ناکئا³ ڪينجهر جي ڪنارن کي.

ڪنهن چڱي جي ڪڙي ڪلندي ڪنهن چپ تي مُشڪ مڙندي،
پورا! نه اجايو ڄاڻ رت جي ته اوچارن⁴ کي.

بادل به هتي ويندا پڻ باڪ ڦٽي پوندي،
تون مرڪ چنڊي منهن تان ڪڍ ڪارن وارن کي.

جيئنداسين پري جڳ لاءِ جيئڻ جاجتن ڏيندي،
مئاسين ته ڏئي ڇڏبا هي روڳ هزارن کي.

1. هليا، پنڌ پيا

2. چڻ پڻ

3. پيڙياتا، مانجهي

4. رت جو اڏامڻ

جي جيون تو ۾ سنڌ نه آ، پوءِ منهنجي تو کان دوري آ،
هي جيون جيون آهي ڇا، ڪٿ جيل زهر ڪٿ سوري¹ آ.

هن ڪاڪ منڊل کي ڊاهيندي ڪنهن آس نگر جا سات سٿيون،
اُس کان ته اجهو ئي گهرجي ٿو، سنسار ٽپندڙ کوري آ.

هن ڪوڙ قلعي جو ڀرم ٿو سڀ سانگ رڇاءِ² به سمجهون ٿا،
تو نوري³ ٺاهي آڏ رڪي، مون ڪالهه جا ڍونڍي⁴ پوري⁵ آ.

ڏاڍو ڏاڍو ڪريو ڇو؟ ڇا لاءِ ڊڄان مان سمجهان پيو،
جي ڏاڍو اک جي ماکي آ، پوءِ ڪهڙي باغ جي موري آ.

قاتل جي هٿ ۾ لرزش آ، خنجر به سنڀالي ڪير ڀلا،
هي منهنجي خون جو تقدس ٿيو، جلاد جي لئه مجبوري آ

اڄ ڌرتيءَ ماءُ جي ڳل لڳي هر باغيءَ پئي ٿي هيئن چيو
مان ڪسجان تنهنجي راهن ۾، منظوري آ منظوري آ...

1. ڦاهي

2. ناٽڪ، ڊرامو

3. اهڙين ٿڳڙين جو ٺهيل بوتو

4. مردو، جانور جو بدبودار مردو

5. دفن ڪئي، پوري

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

سندو ساهه سنڌ ۾ سمائي ڇڏي سين،
حياتيءَ جي موڙي لٽائي ڇڏي سين.

جڏهن سور سانگين جا پنهنجي پکي¹ پيا،
پرڻ! گهور تو ڏي گهٽائي ڇڏي سين.

رتيءَ² رات تي چوهينان³ لات ٿيو آن؟
ڏيائي ڏيائي ڪٽائي ڇڏي سين.

اسان رهون نه رهون پر رهي جنگ چڻ پڻ،
تنهنجي تند ٿوري تپائي ڇڏي سين.

گهٽو تپ⁴ گهٽو تپ گنجي جا او سورج!
ڇڏي جند واريءَ⁵ وڇائي ڇڏي سين.

رُناسون ته هر پل ”پنٺ“⁶، ”پانءُ“⁷ آئي،
ڪلياسين ته هر رُت ڪلائي ڇڏي سين.

1. حصي ۾ آيا

2. ننڍڙي رات

3. ننڍي دل ڪندڙ

4. گرم ٿي

5. واريءَ جي مٿان

6. ماتر، روئڻ، پٺڻ

7. محسوس ٿي، پائنڄڻ ۾ آئي

هي ديوانن جي فطرت آ، ڪو ڏوهه نه ڌربو مقتل تي،
جي سر تان گذري ڄاڻن ٿا تن مور نه پاڙيو اٽڪل تي.

جوراءِ رتي نيلا ڪري ۽ گهور¹ گهڙيون قتلام ڪري،
جو ويٺو ٿو وسرام ڪري مون تهڪ ڏنا هن توڪل تي.

ٿو دونھون دونھون وگھري آ ۽ ڪرڻو ڪرڻو وڪري آ،
جو ٿم ٿم ٿم ٿم پڇري آ، پر مير² نه آيو مشعل تي.

تو³ پور بندر سين پانارو، جت لھرون لھرون اجيارو،
هت نگر نگر جو وڻجارو اڻ ڪوٺيو ايندو قرقل⁴ تي.

ڪجهه تارن جي اوجارن مان، ڪجهه ڪونجن جي اوڏارن تان،
ڪجهه گلڙن جي هوٻارن سان هي مند منديو ٿئون محفل تي.

جت ڏونگر ۾ ٿو ڏينھن ٻڏي ۽ دور دڳن ۾ ڌوڙ اڏي،
جت هت هت ۾ ٿو جام لڏي ڪو جهلجي پو ڪيئن جهلپل تي.

جي سڀنا آئي رات ڪٿي ڏسجان نه وڃن چپرن مان چڻي،
ڪا گهاٽ ملي، ڄڻ بات ٻڻي، ڪو موڙ نه آڏو منزل تي.

1. نظارن جي موسم

2. ڏنڌ، ميرائي

3. تنهنجو

4. هڪڙي پنسارڪي شيء

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

نه انتظار يار، نه ڪو الڪو بهار جو،
ڪيف¹ ئي رهيو نه آهي ندوريءَ ڄمار جو.

ڏينهن رات جا چڪرا! اسان تي به قرب ڪر،
ڪڏهن چورائي آڻ ته ڪو پل قرار جو.

هئي زندگي ڪٽجڻي، سا ڪٽجندي وئي،
ڪو ساهه اڌار جو، ڪو گراه اڌار جو.

دودن جي دليين تي هئا، اندوه ڪي پيا،
نه تنهنجو پيءُ² چنيسر! نه تنهنجي ڪٿار جو.

مُنڊيءَ ۾ پئي جڙاءُ جيئن، جڳ مڳ ٿي جوت ڏئي،
اهڙو ئي ڏيک سڀني ۾ آ، تنهنجيءَ به سار جو.

گڏ هئين ته نه ڪڇئين، اڪيون جهڪيون رکيئي،
ڪارڻ هو ڪهڙو، موڙ تي پوئتي نهار جو.

1. مزو

2. ڊپ

3. ياد، يادگيري

مهاڻي پڳل بت تي ويڙهي ڀُگل¹،
لڳي جڻ تي ڪينجهر جو ڪنوارو ڪنول.

ڍڪن² پيون دراوڙ گهڻي دير کان،
مئن جي دڙي جيون مرادون مئل.

ڪڪاين ڪڙهين³ ۾ اٿن سيسرات⁴،
اچي پئي اچي پئي اتر جي اٿل.

نه ڪوچر اپ ۾، نه ڪو سورج کي موگه⁵،
ڳري وينديون ڳاڱيون، ٿرن ۾ ڳيل.

اسان جا اوجاڳا ايامي مئا،
اسان جا او سورج! ڪٿي آن ستل.

وڏي هرڻ بن ۾ ڪيو پيپرات⁶،
ڪري اڄ به ڪينجهر تي ڪونجي ڪنل.

جڏهن ڇاڳليءَ ڇپ چورو ڪيو،
وڪر⁷ منهنجا جيون! اڃان ڪجهه اڪل.

ڪڍي آئي پاڪر⁸ پلئ سان ڍڪي،
پري لپ جوئر هٿن جي لئل⁹.

سڄي سونهن سوپيا ستائين¹⁰ جي هٿ،
پرون پيت ڇاتي پتي تي ڏنل.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

سرنهن تيل واسيا اوهان جا پنيا،
گتون تنهنجون سرهيءَ گنيريءَ گتل.

—————

1. ڪنڌ ۾ منهن تان چادر ويرهيل
2. رڙن پيون
3. لاندين
4. سيڪارا، سيءَ کان بدن ۾ ٽرڪا
5. سورج جي ڀر ۾ ڌريون، مينهن پوڻ جي نشاني آهي
6. دانهن، رڙ
7. ڦهلجي ويڻ
8. سوکڙي
9. لڻيل، لوب ڪيل
10. جواڙي، سٽي باز

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

قضائن جي گهيري ۾ گذريل ڏهاڙا،
قتل گاهه آڏو سي نبريل 1 ڏهاڙا.

پرينءَ جي گليءَ ۾ پتون پير ٿيندئي،
نه ووڙج وري سي ئي وسريل ڏهاڙا.

ڪٿي ذات بڻيا، ڪٿي بڻيا سرگم،
اسان جيءَ وهيءَ جا ڪي وڪريل ڏهاڙا.

هي ڪينجهر ڪنڌيءَ تي تماچي جا تڪبا،
هي نوريءَ جي جلون سان نڪريل ڏهاڙا.

اٿئي پڻ 2! ڀارت متان ڏس مٽائين،
چڏيا ٿئون پٿر تي جي پٿريل ڏهاڙا.

1. وهاميل، گذريل
2. جابلو علائقو

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

چڏ وانڌا¹ ويندين راتين جا،
ٿيا پار چتا پرياتين جا.

ٿيون پٽڪن پوري بادل سان،
ڏس آرا اڪڙين آتین جا.

تون آگم آگم بڻجي آءِ،
جيئن پير² قرن برساتن جا.

مون تاتيو تور آ تاڙن جو،
ڪي چوڏا چاري چاتين جا.

مون ڪنڌ تنين جي ڪاڙ ڏنو،
جن ڪنڌ جهڪايا ڪاتين جا.

ور موت او گيرا! ڏينهن وريا،
سي لوهيڙي تي لاتين جا.

تون ڪٽ ڪٽ تن کي سڏ ڪندين،
هو راهي راه اڃاتين³ جا.

تون ڳاءُ ته پوءِ ڪيئن منڊجن ٿا،
ها! وات سپن چوواتين⁴ جا.

هڪ وار ته خنجر چمڪڻ ڏي،
پيا کلندا پيد حياتين جا.

1. ورلاب، آواز

2. نمونا

3. اڻ ڄاتل راهن جا

4. گهڻو ڳالهائيندڙ (عورتن) جا

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

منجهيل ساز بيهر ڪي سانڪورجن¹،
چيو دل وري چنگ ڪي چورجن.

پرھ قوت جي ڳالهه ڏاڍي پلي،
اسورن² جون وايون اڃان اورجن.

اڃان ٿيئين نه تارو! اتارو هيٺيان!
پلا چئ ته پيلا³ گهڻا پورجن.

پر اپ جا تارا نه پيرن ڪچيا،
اڪين کان پڇو سي ٿا ڪيئن تورجن.

اڃان سج سر تي ٿئي پونءِ پير،
اڃان جهنگ چئ ڪيترا جهورجن.

سنائت⁴ ٿيو سور تنهنجو سڄڻ،
اسان کان ڪٿي ٿا ڏونگر ڏورجن.

ڪٿي چئو پلاندي اڪين ۾ ڪو رات،
ولهيءَ رات وٿيون⁵ ٿيون سورجن.

مان پانئيان ته پونرن ڪيا پڻ پٿا⁶،
اتر واءِ تي پيا ٿي مروا⁷ مورجن.

1. ترتيب ڏجن

2. اسر

3. ڪچا دلا

4. ساٿي، همسفر

5. بٽيءَ جون وٿون

6. پڻ پڻ

7. نازبوءَ

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

مري پي نه ملندو اسان کي قرار،
اسان کان پوءِ ٿڌبا اسان جا مزار.

اها ئي مياڻي، اهو ئي نٿو،
وئي ڪٿ ڪاڻي اسان جي ڪٿار.

هنجن جي ٽڪڙ جون نشانيون رهيون،
اڇا ڪنڀ سر تي عطر جا اڀار¹.

سنئون آجياڻ نه ڪا ساهه ٿئي،
هڏين کي به واڙي ڇڏيائون حصار².

اهو ٻن گهڙين جو وهائيل³ ورهه⁴،
نهوڙي ويو نيٺ ساري ڄمار.

وري واک⁵ تنهنجي انگل جا لڳا،
وڪي سونهن تنهنجي پري اڄ بزار.

قطارين⁶ ڦيرايو گهڻا راهه پيچ،
اهو اٺ منهنجو اها ئي قطار.

سڀني ۾ قاتل کي سمهڻ ٿيون نه ڏين،
اسان جيون اڪيون ۽ اسان جي نهار.

1. هڳاءُ

2. قيد

3. پرايل، ورتل

4. عشق، نينهن

5. ٻولي، دلال جي پڪار

6. اونين، اونارن

رهن ٿا عرش جا آراء، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا،
اهي مقتل اهي مارا، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا.

هلو پريات جا پياڪڻو! جو مئخاني جو در ڪوليون،
اجارا سانگ¹ هن سارا، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا.

اسان زندان واسين جو، نه رنگ بدليو نه رُت بدلي،
ڪراين ۾ ڪلف ڪارا، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا.

هينيان! ايڏو نه هارج ڪجهه ڪليجا! تون به هڏڪيون جهل،
اجهي ڳڻتيون ويا ڳارا، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا.

سپاڻي جي به سورين ڪي، پيا منصور منهن ڏيندا،
اسان پنهنجا وٽا وارا، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا.

اڙانگين عشق جي راهن، لقون پريون ڌڌڙ آچي،
اڪين ۾ لڙڪ هي ڪارا، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا.

چڙي تنهنجي ڪٿا ۽ رات، تنهنجيءَ تات ۾ ويئي،
اڪيون جليون، ٻريا چارا²، ڪڏهن ڪهڙا ڪڏهن ڪهڙا.

1. ناز، نت، تماشا

2. واٽون، رستا

چمن چمر ۾ چٽي آ مينڌي، هزار منظر حساب ڪونهي،
نهار ٿورو بهار مقتل، رڳو ئي ڳاڙهو گلاب ڪونهي.

اوهانجو گڙدو، اوهان سان سائين، پري ٿو جانا¹ اوهان جا نادر!
شرم شرم ٿيون گهڻيون جبينون، اوهان کي مطلق حجاب ڪونهي.

پيئڻ گهرين ٿو پلي سو پي وڃ، چوڻ کي هڪڙو اکر آ چوڻو،
نڙيءَ ۾ رنڊجي پوي نه قبلا!، اسان جو ڳوڙهو شراب ڪونهي.

نگاه ڪنهن جي پلا پئي آ، جهڪي جهڪي پيا پروڻ اوهان جا،
چپر اوهان جا ڇڏيا چنپائي، غيور اک جو عتاب ڪونهي.

چيوسين جيڪي چپن تي آيو، تريءَ تي پنهنجي پنهنجي سري نچائي،
سري لڪائڻ، ڳچي بچائڻ، اسان سو پڙهيو نصاب ڪونهي.

اهي به پردا هٽائي ڇڏجانءِ، اهي به آڳر سجائي ڇڏجانءِ،
لڪڻ لاءِ جاءِ پناهه نه آهي، نچڻ سان ٺهندو نقاب ڪونهي.

جگر جگر آ ڪباب جن جو، لڙڪ ۽ آهون جنين جو توشو،
مزو نه ڏيندي تنين جي محفل، شراب ڪونهي شباب ڪونهي.

1. نڪ تي نالا ڀرڻ

گيت منهنجا جيڪي هڏڪين جيان هوائن ۾ رهيا،
مدتون ٿيون جو پرين! تنهنجي پڇائن ۾ رهيا.

سال لنگهيا جو سندن ساٿ ٿٽا، سڱ ٿٽا،
ڪيترا سجدا ته، نراڙن جي نمائن ۾ رهيا.

تون ته پرڏيهه وڃي، پيار پلي ويهين متان
پريشان خواب اسان جا تنهنجي ڏسائن ۾ رهيا.

دل ٿي ڦاٽي ۽ وڇوڙي جو وڏيو روئين نٿو،
ڪيترا درد ته تنهنجي نيٽن جي ڳڻائن ۾ رهيا.

سپان جا درد اسان جا ۽ سپان جون دارون اسان،
شوق سان اڄ جي هو دردن ۽ دوائن ۾ رهيا.

وقت جو رنگ ڍنگ نه رهيو، نه ساڳي ريت رهي،
پوءِ به ويساهه پنهنجا، تنهنجي ئي وفائن ۾ رهيا.

رجائي¹ نه جن کي سگهي سج جي تپش نه دل جي خلش،
چلولا سي به تنهنجي چاهت جي چٽائن ۾ رهيا.

تنهنجي مشڪن سندو مانڊاڻ، تنهنجي جلون جو فريب،
ڪيترا ئي فتنا لڪل تنهنجي گيسوءَ جي ادائن ۾ رهيا.

ڪنهن جي يادن جي ساگر ۾ اتر ۽ وٺي،
هو پتيل ڦول جان پوءِ وڪري ويئي.

ڳوٺ وارا ته ڪا وارتا ڪن پيا،
هوءَ ته پنهنجي ڪٿا پاڻ وسري ويئي.

ڪيترا هٿ وڌيا، ڪيترا گل ڪريا،
هو گونگي ٿي راهن تان گذري ويئي.

پنهنجي الفت جي سارن حوالن سان گڏ،
هوءَ وڇوڙي جي رت جيئن نبري ويئي.

زندگي ۾ ڪٿائون سندس پل ڪجن،
منهنجي آئي دنيا ۾ ۽ اڏري ويئي.

اونيو! هن جي ويڙهي مان جيڪر لنگهيو،
چئجو هن کي ته هي رت به گذري ويئي.

تنهنجي گجري جا گيندا اڃان واسيا،
هونئن اتر رت به نبري ۽ اڀري ويئي.

تنهنجو باغي سدائين پيو روئي پلين،
تنهنجي چڱ چڱ سڄڻ نيٺ سنوري ويئي.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

پاڻ ۽ ڳڻتيون سور سهيڙا1،
ڪير نيري جڳ جا جهيڙا.

پيٽ جي پورت وچ ۾ پريتم!
ڪير ڪري ٿو پيار بڪيڙا.

سانوڻ آ ملهار به آهن،
من جي مور ڀلڻا ڪيڙا2.

ڏاڳهه چڙهي ويئي هر هڪ آشا،
خواب وهي ويا لڙڪن پيڙا3.

ڪويل گهورن سان پيو نهارين،
شاعر! ڄڻ ته جليا ٿئي پيڙا.

ڀاڳ جي پيٽا تنهنجو گڏجڻ،
تنهنجو سارون چيٽ جا ميڙا.

گهڻا به ڇهڪن نيڻ نه چلڪن،
ٿيڙي4 دنيا نيم5 به ٿيڙا.

گيت، ڪسي ويو ميت، زمانو،
مون وٽ بچيا ويٺ اويڙا6.

تون ته چئين ورجاء ڪهاڻي،
مون کان جنهن جا وسريا چيڙا.

ڪير دڪيارو ناهي باغي،
پوءِ ڇو تنهنجا جام ڪي ٿيڙا.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

1. ميلا
2. ناچ، نرت
3. سان گڏ
4. ڏنگي، آڏي
5. قاندا، قانون
6. اڻ نهندڙ، اڻ سهائيندڙ

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

پونم 1 جي چنڊ کي گهوريندا رهيا منهنجا نيٺ اداس،
هن پيري جي ٽيڇ 2 اسان جي دل جا گهات 3 ڪيا وشواس.

گهر گهر جهيٽيون جوتيون جرڪيون، چوڌاري گوڏول 4 اڏي،
گليءَ گليءَ ۾ آنچل ڍرڪيا، ڳاڙهو پيلو ٿيو پڙواس 5.

هن پونم تي رڪڙي 6 ٻڌي، تنهنجي سونهن جي آرتي وٺي،
هه! اسان جا سڀنا سوچون، هه! اهي اڌما احساس.

ترين وچ ۾ قول مروڙي، دارون هاري ڊپ ڍڪي،
هيل اسان ته ملهايو سانوڻ، من جي هر ڪا توڙي آس.

گمھولن 7 جون ڪاٺيون ڪڍڪيون، ڄڻ تنهنجون چوڙيون چٽڪيون،
تنهنجو آنچل سمجھي پڪڙي، ورتيسين لوهيڙي لاس 8.

سيم 9 پري سنڀارن وچ ۾، گوالي 10 چنگ ۾ چڻنگ پري،
ڪنڌ 11 اسان جي ۾ وهه 12 پلٽيو، راڳن مان به رنوميناس.

1. چوڏهين جو چنڊ

2. سانوڻ جي 3 تاريخ تي هندو ٽيڇ ملهائيندا آهن

3. ويساھ ختم ٿيڻ

4. ڊيگين جي پيرن سان اڏامندڙ دور

5. ميدان، پٽ

6. گلن ۽ رنگين ڌاڳن سان ٺهيل ڪنگڙ

7. ٿر جو گاه

8. ٿاري، لامر

9. مال جي چرڻ جي جوءَ

10. ڳنواريا، ڊيگين جو ڌنار

11. گلو

12. زهر

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

اڪيون به باندي رڳون به باندي، پرين ڪجي ڇا تنهنجو شهر آ،
چن جي رڳي¹ هتي جرم آ، اڪين جي ڪينچل هتي ڏمر آ.

اها وڪن ۾ ڍرائي ڇو ڇو؟، اڃان ته تنهنجي چري وهي آ،
رڪين جي پيرا رتيون ٿي ڏونگر، پٿر به تنهنجي اڳيان پتر آ.

اهي ته طوفان وڌيا پيا وڌندا، هينئر ته مانجهي هنيان نه هاريو،
سڌن سان ساگر سڪا نه ڪڏهن، گهرڻ² سان گهٽي نه ڪا لهر آ.

لقن جي لالي پري ترين ۾، گسن جي مٽي ڌري اڪين ۾،
هلي هلي بس ٿڪي پياسين، گهڻو ٻڌايو اڃان سفر آ.

ڪلين مان اڪتا³ هڏين ۾ پيئا⁴، هڏين مان نڪتل جگر تي بيٺا،
والله! غضب ٿو ڪرين وڌيندڙ! اڃان به چئين ٿو گتي نظر آ.

ڪرين پيو سو پلين ڪندورهم، پڇاڻا ڇا جا؟ وراڻا ڇا جا؟
گهڙي جي آئي پڇي به ونبو، اڃان ته توکي وڏي گهر آ.

اسان جا هي وڏا اسان جو پورهيو، اسان ته تن من سنڌوءَ تان واريو،
اڏيون اجاريو آڙاهه ٻاريو، اسان جو نينهن پي اڃان نثر⁵ آ.

اسان ته سنڌ سنڌ زخم سناسين، اسان لُٽياسين اسان ڪُناسين،
طبيب ڪن ڇا؟ حڪيم ڪن ڇا؟ اسان جي جندڙي سڄي زهر آ.

تنهنجي اڪين ۾ اداسي ڇا جي؟ اڙي او شاعر! اڙي او باغي!
اڃان ته ڪوڙين ڪليون به ڪلنديون سنڌوءَ جي مٽي نه ٿي ڪلر آ.

1. ڏکڻي

2. خواهش

3. پار پئجي ويا

4. پيهي ويا

5. سرڪش

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

گھنڊ گڙن¹ ٿا درياءُ ۾،
رات چڙهي اوجاڳن ور.

يار وچوڙو سهي وڃبو،
هاڻ ن ه منهنجي چنتا ڪر.

اپ اوڳاڇي لالي آ،
جري ۾ جرڪي پئي آ جر².

ڪنهن ميهار جا پار پڇيا،
چولين چوه³ نديءَ ۾ ڇر.

منهنجو سڪڻو جهول ڇڏي،
ڏات هلي ويئي تنهنجي در.

1. وڃن پيا، آواز ڪن پيا

2. جوت، لهس

3. پاڻي جي پالوت

اسان جي چمن مان ڪٿي دل پري آ،
وري چو قفس 1 جي، هي ڳڙڪي ڪلي آ.

اها چوڪري جنهن جي دائي ۾ موتيو،
اسان جا چئي سا اها جل پري آ.

هي لڙڪن جو سيلاب ڇا ساڻ ڏيندو،
چون ٿا سياري جي شب پي ڊگهي آ.

ڏسون هيل ڪهڙا پچن ٿا پتنگا،
اسان هڪڙي مشعل ٻنهي رکي آ.

وڏيرن جي ملڪيت وڏيرا ئي ڄاڻن،
محبت جي پونجي اسان وٽ هڪي آ.

1. پيڇرو، قيد خانو

2. چوڪريءَ جي وارن ۾ ڳتن ۾ پوتيل موتين کي دائي چئبو آهي

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

بدلائيندو رنگ آسمان وهه وا!
نرالائي پوندا، پنهنجا ڍنگ وهه وا!

اجهي زرد پتا، اڏاڻا وڃن پيا،
زمانن تان لهندا، وڃن زنگ وهه وا!

نه ميهري پري آ، نه مينهون پري هن،
پرارا 1 سڄن پيا، چڙا چنگ وهه وا!

درد جو فصل، ڏسجي آيون 2 ڪڏهن ٿي،
اجا سور ڪيندا وڃن سنگ وهه وا!

گهڙيءَ لاءِ لوري 3، گهڙي لاءِ لاڏو،
سپان جهوڪ خالي، سڄو جهنگ وهه وا!

وڇوڙا به ويندا، ولوڙا به ويندا،
پرڻ ٿيا اسان ساڻ پر سنگ 4 وهه وا!

ڪٿي آهي باغي، ستي سنڌ ساري،
سندس ذات شايد، ڏئي ڏنگ وهه وا!

1. پرڻ ٿي پر تان
2. پڇي تيار ٿي
3. نٿر تي بيت
4. خوش راضي

نظم

بند وسڪيءَ جي بوتل جيان چوڪري

بند وسڪيءَ جي بوتل جيان چوڪري
هوءَ نشن جيئن لهي ٿي حواسن مٿان
چانئجي ٿي وڃي ڄڻ وسواسن مٿان
ڄامشوري جي مڌمست شامن هٿان
ڪنهن نه پيتو آ، ڪنهن ناهي ورتائيو¹
ها، جتي ٿي سفيدن تي شبنم ڪري
هیر ڏاڙهونءَ جي ٻوٽي تي ٿڌڙا ڪڍي
گن ۾ رابيل کي ڪجهه ٻڌائي ته ٿي
هوءَ پريشان پريشان پرھ جي هوا
يار جي ڇڳ کي ٿورو اڏائي ته ٿي
هن هوا جي سڄين ڇلولين هٿان
ڪيترا ڪپ نيٽن ۾ سهڪن پيا
ڪيترا خواب نيٽن ۾ پٽڪن پيا
ڄامشوري جي چنچل ڪلين جي سڏيو
پاڻ نڪري پياسين به پھري ۾ ئي
تنهنجي چوٽي جي سڀني وراڪن پٺيان
تنهنجي چھري جي صبحن جي لالي چمڻ
ڪو اڙانگي سفر کان نه گھٻرائيو
جنهن به پيتو هتي جنهن به ورتائيو
ها، اوهان جي جوانيءَ جي نيارپ ڏسي
بند مڪڙي جان، ڇپ جي ڪنوارپ ڏسي
ڪير ناهي پليو، ڪير ناهي ڌٽو
ها، هتي ڪير آ جنهن کي منهنجي مني!
تنهنجين ارڏين ادائن نه پٺيلائيو
ڊيل جيئن پير سوري ۽ توري رکڻ
پٽڪندي ڪجهه چوڻ، مشڪندي ڪجهه ڏسڻ
ڪير ڪافر آ جو تو نه تڙپائيو
ڄامشوري جي ڪوئل تون آن چوڪري
بند وسڪيءَ جي بوتل تون آن چوڪري.

1. واپرايو، استعمال ڪيو.

اڙي شهر جانان!

اڙي شهر جانان¹، ڪي توکي سنڀارون²،
تہ شاعر جون گذريون، هتي پنج بهارون.

هي جوڌن جي سينن جا فراخ³ رستا،
هي يوڪلپٽس جيون نہ ڪٽندڙ قطارون،
هي تنهنجي گلن ۾، اسان جا حوالا،
هي تنهنجي پتن تي اسان جون پڇارون.

هتي ٻن دلين جي بہ ڌڙڪن هئي گونجي،
هيون جل پريءَ ڪنهن جهڪايون نهارون.
اجان ڪجهہ نہ بدليو آهي اڙي دل!
تصور ۾ اڀرن ٿيون ساڳيون پڪارون.

هي وڪ وڪ تي منهنجي پياريءَ جا پاڇا
۽ دڳ دڳ تي آنچل سندس جون اڏارون
اٿلندڙ اکين ۾ ڪنهن چاهت جي پوڄا
۽ پنٻڻين ۾ اٽڪيل ڪي سجدا سڀارون⁴.

۽ هن جي هلڻ ۾ هئي سارنگ جي رم جهم
ڪلڻ ۾ تہ ميران جي سرندي جيون تارون
چڙيون ۽ اسان کي ڪري ويون ويراڳي
”او بلما⁵! ڪنھيا⁶! ڪي اٻلا⁷ جيون سارون“

اجان پي تہ ساڳي ئي آ فارميسي
سپر هاءِ وي لڳ هو پيليون ديوارون
صبح پهريان ڪرڻا جهتي سنڌالاجي
هوائن ۾ مهڪن گلابن جيون ڌارون

اُتر واءُ آئي تو گيندي تي جوين
ڪري ماڪ ڏاڙهون پنن تي پسارون
چڪائي وجهن چاڪ ٿا سارا مارڳ
وري ڪنهن لنگهه تان سڏن هن جيون سارون

نه متجي سگهيون سي ته دل جي پٽيءَ تان
ڪنهن شرميليءَ وينگس جون چُڪندڙ نهارون
نه پلجي سگهيس هن جي گونگي ڪلپنا
نه وسري سگهيس هن جيءَ اک جون الارون

تصور ۾ اڀري اچن ٿا سي ڏينھڙا
جڏهن هن جي چوٽيءَ مان ڦٽيون ٻه ڌارون
نه اُڪليل محبت جا رنگين جذبا
نه سليل تنهن چاهت جون ڳجهيون ميارون

اڃان پي ته هردو اسان جو چلن ٿيون
نه پوري ٿيل پيار جون سي پچارون
”سو اڙي شهر دلدار، تنهنجي دڳن تي
ڪا سفيد ڪپڙن سان ايندي ته هوندي.“

۽ هوءَ اڀرائن جي ٽولي جي راڻي
ڏسي تو کي اداس ٿيندي ته هوندي.

1. محبوب، جان جهڙو عزيز

2. يادگيريون

3. ويڪرا، ڪشاده

4. سپر دڪيون

5. هي ست ميران ٻائيءَ جي شاعري تان ڪنيل آهي

6. ڪانڌ، ور

7. بيواه عورت

ڇا ٿيو جي ڪا چانءِ نه آهي

مون سان پير پيرن ها جيڪر
توڪي ٿر ۾ ٿانءِ¹ نه ملي ها
پر تنهنجي پيرن کي شايد
اهڙي آرھڙ پانءِ² نه ملي ها
ٿاندا ٿاندا ٿي ويو آهين
پوءِ پي پاڻ جلڻ لاءِ آتو!
پيرن ۾ ٿئي چالا چورا!
پهڻن تي به هلڻ لاءِ آتو!
تون ايڏو آن پياسو، مورڪ!
جڻ ڪا هاڻ ملهار نه ايندي
ست رنگا انڊلٺ به نه ڪڙندا
ڪستوري هٻڪار نه ايندي
جيرا³ جڻيندڙ هن ڌرتي تي
تون به جليو آن مان به جليو هان
پنهنجي پنهنجي رند تي راهي!
تون به هليو آن مان به هليو هان
گڏجي پنڌ ڪريون ها جيڪر
ڪو چيرو ڪا چانءِ نه ملي ها
پر واتھڙو! گڏ هلڻ سان
جهڙ ڦڙ واري جهانءِ⁴ ته ملي ها
تنهنجا چالن هاڻا پيرا
رڙهندي رڙهندي رت ٿين ها
منهنجا گيت انهن گهڙين ۾
توڪي ڪائي تانگهه ڏين ها
تون جي سهڪي ساڻو ٿين ها
بيهر پيڙي بيٺ⁵ ٻڌون ها
گيت جي پڙلاؤ ۾ گم ٿي
پنهنجي پنهنجي ماڳ وڌون ها

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ڇا ٿيو جي ڪا ڇانءِ نه آهي
ڇا ٿيو جي ڪا ڇانءِ نه آهي.

1. ٿاڪ، ماڳ

2. احساس

3. الام، باهه جا مڇ

4. ٿڌڪار واري موسم

5. سندرو ٻڌڻ

ڄام شوري جو پٿر

سند ورسٽيءَ مان جنهن جو گذر ٿيو وڃي
ڄام شوري جو ڄڻ سوپٿر ٿيو وڃي
ها! هتان جا سفيدا ٿا گهايو وڃن
ها! هتان موتئي جون ڪليون پي ڪڍو
هڪڙو گل مهر سندس چوٽي ۾ هڻو
هوءَ ڪيڏي نه سهڻي اٿس سوپيا
هوءَ جا پنهنجي خوابن جي آسپا
هوءَ اسان کي ڏسڻ ڏيو شرم ٻوٽي
جيڪا هٿ ڇا نظر سان نريو ٿي وڃي
ڇا، چئون دل سان هوءَ ڪجهه ڪريو ٿي وڃي
ڏينهن ڏني جا لتيندڙ هٿيارن سان بلڪل
اسان پي ٻڌا هن وڏا ڌاڙيوال
مگر هوءَ ڌاڙا هڻي ٿي دليين تي
جو نظرن ئي نظرن ۾ ڌاڙا هڻي ٿي
ملي ٿو نه سڳ
هو جا مرڪڻي موهڻي چوڪري
سا وڏن وينٽريڪلس ۽ آرڪيلس وچ مان
سڌا سائينس وينوسس تي هٿ ٿي وڃي
مروڙي ڇڏي ٿي والو هرت (Valve Heart) جا
هوءَ جا هر روز هڪڙي نئين ڍنگ سان
دليين جا در بيڪڙيل ٿي اڪوڙيو ڇڏي
ڏاڍن ڏاڍن جا چڪا ڇڏايو ڇڏي
هن کي پيٽيون ته پيٽيون ڪنهن سان پلا پيٽيون
جي ٿا پيٽيون خدا سان ڪفر ٿيو وڃي
سند ورسٽي مان جنهن جو گذر ٿيو وڃي
ڄامشوري جو سو ڄڻ پٿر ٿيو وڃي.

پاڳيو ڏينهن

مون کي گوندر جي گه سر ۾
سڪ جي سج جي ساڪ ڏئي وڃ
نيٺن ڳاڙهي لاک ڏئي وڃ
هي هو دونهي جا لات اٿن ٿا
واتن واتن تي لاتن مان
ڏونڙا مهري ڳات اٿن ٿا
کوسي ڪڙهندڙ ريت تي هلندي
سورج جا پي پير چڻن ٿا
ڊوڏا 1 بٺ 2 ۾ چهنب هڻن ٿا
شايد ڪوئي چشمو ڦٽندو
گهانگهي تيءَ جي چانءِ ۾ بيٺل
هي پي روجهه اجارو آهي
اک تي دز جو چارو آهي
ڪونيت جو سڀ پور چڻي ويو
توهر جون سڀ مڪڙيون سڪيون
هن گوالي، پنهنجي وينا
ٿر جي اڃ سان سرچائي آ
پٽ جي واري گرمائي آ
هن ڪيريءَ 3 تي مور تهوڪيو
ڊيل به رات رامڻا ڏيئي
تڙڪولي ۾ شرمائي آ
برندڙ ڏڳندڙ واءِ لڳي ٿو
چوڏس اپ تي ڊوڏ رڙن ٿا
پونءَ ڏي ڏسندي نيٺ سڙن ٿا
اپ تي ڏسندي سيڪ لڳي ٿو
تپندي ڏاڍو تاءُ ڪيو آ
هوڏانهن لوءِ نراڙ تي سيڪي
منهنجا پيرا بڪيون جيرا
ترين ڪوبه تراڻو 4 ڪونهي

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

منهنجو ڪوبه نڪاڻو ڪونهي
هڪ نڪاڻي جي ئي ٿاڻي
اڇ نيارو نينهن ڪري وڃ
هڪڙو پاڳيو ڏينهن ڪري وڃ.

1. ڪارا ڪاڻو

2. سڪو، نوٽ ميدان

3. ڀٽ جي ڪنارن کي ڪيري چئبو آهي

4. پيرن جي لاءِ ڪوبه پوش يا ڍڪ ڪونهي

هر روز تون اچجان ڪنريءَ ۾

هوءَ چتون پڪيءَ چنري ۾
هر روز اچي ٿي ڪنريءَ ۾
آ بڙ تي ڪوڪ پيهي جي
۽ ڌڙ ڌڙ گاڏي بيهي ٿي
گاڏيءَ جي ڏهي مان ڄاڻ لٿي
هو سوپيا جي سڀن جي سٿي¹
گهونگهٽ جي جهلي پائل تي چلي
اکڙيون جي ڪٽي ته به پيد ڪلي
ڪن ڪچ ڪچ پن سفيدي جا
۽ تو سان گڏ به ڪهاڙي آ
ها مان نه ڪهاڙي جو نائڪ²
پر تنهنجي سوپيا جو گائڪ³
هي ٿورا بند ڪويتا جا
هڪ شاعر وٽ پيو هوندو ڇا؟
جي چاهين توکي پيٽ ڏيان
جي سرجيا مون بي هنري ۾
هر روز تون اچجان ڪنريءَ ۾
هر روز مان ايندس ڪنريءَ ۾.

1. موڙي، رسي ٻڌل

2. هيرو Hero ڊرامي جو ڪردار

3. گائڪو

انسان اٿيو

ڪارونجهر جي ڪور¹ مٿي
ڪو سائو پيلو مور نچي
هو پورو پورو بادلڙو
بي راهه مسافر جيان پٽڪي
ڏس سر² ۾ آهي ساهه پيو
تي گوڙ گجي ٿو مينهن وسي
لهندڙ سج جي لامن ۾
ڪا شام هئي شمشام³ هيو
هن رات جي ڪاري روپ اندر
ڪو پرھ سندو پيغام هيو
منهن مير مهل جا ماڪ اٿي
ايءُ رات سندو انجام هيو
ڪرڻو ڍنڍ جي جهرڻي ۾
ايئن آهي چپيو ڄڻ تير ڪپيو
هوءَ ناسي رنگ جي نئن هلي
ڪو گورهاڙو⁴ آ گل اڳيو
ولهار سڄو آ واسي پيو
انسان اٿيو، انسان اٿيو.

1. ڪنارو

2. چشمو، تلاءُ

3. شمعدان، مشعل

4. ڪارو ناسي

تون هل ته هلون هي شهر چڙي

هن ڌرتيءَ جو دستور الٽ
هن ملڪ سندو منشور الٽ
هت چهرو چهرو چور ڏنر
هت فوت پاڻن تي ٻار پنن
۽ گند گلين ۾ سڌڪا ڪن
هت سيني سيني دونهن دڪن
هت دل دل ۾ ناسور چڪن¹
هن ٿر مان هليا ٿاڪ ٿڌي
تون هل ته هلون هي شهر چڙي.

هت عصمت ڪاروبارو بڻي
هت مجبوري واپار بڻي
هيءَ نگري سڀ بازار بڻي
هت غربت جڻ ڪا گار بڻي
هن ٿڪن جهڙيءَ دنيا ۾
هن ههڙيءَ تهڙيءَ دنيا ۾
ڪنڌ لڙڪائي جيئڻو ٿو پوي
۽ ڍڪ ڍڪ وه پيئڻو ٿو پوي
ڪجهه سڌڪن سان گڏ لڙڪ گڏي
تون هل ته هلون هي شهر چڙي.

هي ڦٽڪا پنڙن ساڻن تي
هي ماڻهو ميڙا ٿاڻن تي
ڪي زندان ۾ ڪي قاهن تي
ڪي بندوق جي ٺاهن² تي
هي اوچيون بانگون چاڙهيءَ تي
هي رت جا دڳ دڳ ڏاڙهيءَ تي
هي چنبا ڪنهن جي چوليءَ تي
هي ٿڪا ڪنهن جي پوتيءَ تي

هت جت ڪت جو ڪو جيءَ جڏي
تون هل ته هلون هي شهر ڇڏي.

هي بستي آ پوتارن جي
يا پيرن يا پاڳارن جي
هي ڏيهه سڄو زردارن جو
ڇا حق آ تو مون پارن جو
ڪوئي نه سهارو ٿي سگهندو
پنهنجو نه گذارو ٿي سگهندو
هن ناڻي واريءَ دنيا ۾
هن هيڏي ساريءَ دنيا ۾
ڪو جيءَ اسان کي جاءِ نه ڏي
تون هل ته هلون هي شهر ڇڏي.

ڪو تارا ٽاڻي رات ڪٿي
ڪو سالم سالم مُرغ چٽي
ڪو لٽي اُٿي جي اڍڪي ۾
ڪو ٽولهه گهٽڻ جي ڪٽڪي ۾
ڪو رت جون گُرڙيون ٽوڪاري
ڪو ڪُٽا رچ تي ڪوڪاري³
ڪو لُج بچائي پاڻ لڪي
هوءَ ڪنهن جي چادر چور چڪي
تو مِچ وٽي ۽ پاڻ پڏي
تون هل ته هلون هي شهر ڇڏي.

1. چڪن، گند تمڪائين

2. نڪائن

3. بچڪار ڪري

ناڪار محبت

چوين ته پنهنجي محبتن کي
گليءَ گليءَ ۾ هلائي 1 ڇڏيان
پٿر پٿر کي ٻڌائي ڇڏيان
چوين ته ماڳهين پلائي ڇڏيان
محبتون

جي اسان جيءَ دل جيءَ
چتا ۾ ڏکندي جلي نه سگهيون
محبتون جيءَ

اسان جي اک مان بدي جي مينهن سان
ڌلي 2 نه سگهيون

محبتون جي گلي نه سگهيون
نظام زر جي اتانهين چائنٺ
توڪي تنهنجي پندار 3 جو هٿ
زمانو ماڻهن سماج جا ڊپ
اسان سدائين ستم جا ماريل
سدائين هيسيل سدائين سراپيل
جنين جي ڇپ تي هزار تالا
احساس ڪمٽريءَ جي چرين
ذهن اسان جو وڏي آ ڇڏيو
اسان، جنين کي اگهاڙي غربت
ڏجهن ڏکن جي نياڳي ڏائڻ
سامانجڻ سان سٽي آ ڇڏيو
اسان نه ڄاتو!

سڄڻ! اوهان جيءَ کليل مرڪ جي مراد ڇا هي؟
پنهنجي هيءَ اڻ اٻيڙ 4 چاهت
گهر ۾ ته دل ۾ ڊٻائي ڇڏيان
گهرج ئي ڪهڙي؟
ڳالهه جڳ کان وٺي نه سگهجي
اها ڀتين سان ڪرڻ ۾ چاهي؟

جيڪي ڪليون ڪڙي نه سگهيون
انهن لاءِ آهون ڀرڻ ۾ چاهي؟
فضول آهي!
محبتن تي سوچڻو پي اسان کي ناهي!
سڪين بندن جي وندر آ محبت
ڪليل دلين جو وڪر آ محبت
تڏهن به ڪنهن پل
وري به دل مان
پرانهين ڪند تان
سهي سهي ست اتي ٿي جيڪا
انهيءَ تي ڪو وس هلي نه سگهيو
ايئن ئي اچاتي
اڪين ۾ ڳوڙها لڏي پيا آهن
اڃان به تنهنجي گليءَ مان لنگهندي
منهنجا پيرا ڏڏي پيا آهن
چيم! رستو مٽائي ڇڏيان
گهر ۾ ته ڳوڙها لڪائي ڇڏيان
۽ پنهنجي دل کي سڻائي ڇڏيان
چوين ته پنهنجي محبتن کي
گليءَ گليءَ ۾ هلائي ڇڏيان.

1. مشهور ڪري

2. ڏوڀي

3. پنهنجي پاڻ ۽ پنهنجي حيثيت بابت ماڻهو جا انومان

4. اٿاه

ڪبوترا

هي خانہ بدوشن جا بي خواب لشڪر
هي جوانيءَ ۽ جذبن جا خاموش ڌمچر
جواني پریشان ۽ سونهن ششدر
وڪامن جتي جسم سڪن تي هر هر
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

هتي ڪوئي جذبن جي قيمت چُڪائي
ڪو وڻندي به هٻڪي، ڪو ڏيندي نٿائي
هتي ڪائي مريم ٿي عصمت وڃائي
هتي ڪائي راڌا ٿي جوڀن لٽائي
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

هي عورت جا ڪنوار ۾ ئي ماءُ بڻندي
هي عورت جا ڪڪ مان ڪُڏا ٻار جڻندي
هي عورت هوس کي جوانيءَ ۾ وڻندي
۽ پوڙهي ٿي ڪشڪول جا هٿ ۾ ڪڍندي
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

انڌيرن ۾ هيڏا شبابن تي ڌاڙا
هو سيني جا محراب لٽيا ڪنهن جاڙا
سندس حوض ڪوثر تي بوسا اگهاڙا
سندس حجر اسود تي پنجا بيٻاڙا
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

هي مائن ۽ پيٽن جي يارن جا گهورا
هو قربت ۾ بي باڪ، نرجا 2 ندورا
دلالي ڪندي پي مڃن پيا ٿا ٿورا
هو نوٽن جي ڪڙڪي جا عاشق چچورا
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

ڏئي سونهن جواني پرائن وبائون
ڪنوارپ لٽائي جي پالن بلائون
هي سگريٽ جي دونهين جا تحفا وتائون
اجهو چرس آفيم جون ٿيون عطائون
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

جوانيءَ جي اڻ جهل گناهه جا پڙاڏا
هو ٻارن حرامين جون ڪيهون ۽ ناڏا 3
سندن احتجاجن جا سڌڪا اوڏا 4
اڙي ابن آدم! هي تنهنجا مهاڏا 5
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

هي چاندوڪين ۾ شبابن تي الرون
گنهگار تهڪن مان ڦاٽن ٿيون درڙيون
وري چرس سوتن سان دڀجن ٿيون سڌڪيون
هي بيمار جسمن تي وحشت جون سسڪيون
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

وڏيرو ڪو واهي ڪو ڪمدار آيو
ڪو شاعر به آيو ڪلاڪار آيو
واپاري ۽ سردار، زردار آيو

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ڪو سفيد ڪالر سان سرڪار آيو
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

حقيقت آ ساري نه ڪا آپرولي
هلي آدميت سان ڪليل مخولي
هي انسانيت سان پئي ٿيندي نٿولي
اڙي ابن مریم! جي تو اک نه کولي
ٻڌايو — ٻڌايو — اسان کي ٻڌايو
هي انسانيت سان ڇو هيڏي نٿولي؟

1. ھل ھنگامو

2. بي شرم، بي حيا

3. وڌيون رڙيون

4. لامحدود، بي انتها

5. اوگڻ، لڇڻ

ٽوڙهيءَ وارن جي دم سان

هيءَ ڌرتي رت اوچارن 1 سان اڄ ٿامي وانگر ٽڙڪي ٿي
۽ پوريءَ پوري پونءِ مٿان ڪا باهه پٺي ڪا پڙڪي ٿي
ٿو ڪڪ ۾ ڪپ ڪچرات ڪري ڪا گولي هڏ سان ٽڙڪي ٿي
هي ريتي رت جا رنگ ڏسي اڄ غير جي چاتي ڌڙڪي ٿي
هن لال لهوءَ سان او لالڻ! ڪي پاڳ پلارا بڻجي ويا
يرا! ٽوڙهيءَ وارن جي دم سان وارا به نيارا بڻجي ويا.

هيءُ ملڪ نه جنرل جي پيءُ جو، هيءُ مٽي منهنجي تنهنجي آ
”ٿو ملڪ ڪپي ماڻهو نه ڪپن“ هيءُ ڳالهه او ٽڪا! اهنجي آ
هڪ لاش لتاڙي رهڻو ٿئي هونئن سنڌ نه سستي سهنجي آ
بندوق ڏسيندي آرڻ ۾ هيءَ ڌرتي آخر ڪنهنجي آ
رت ساڻ ته پڙ 2 وهنجارڻ لاءِ سينا به قوهارا بڻجي ويا
يرا! ٽوڙهيءَ وارن جي دم سان وارا به نيارا بڻجي ويا.

چنه ڪنهن جو ناهي جيءُ جهريو هي ڪارو قتل عام ڏسي
هر ماءُ رنو ٿئي پار ڪڍي سر بندوقن جي لامر 3 ڏسي
هر پيڻ جي دل بيروت بڻي هيءُ وڪ وڪ تي ويٺنام ڏسي
او پير وڏا! او مير وڏا! پر تنهنجي هٿ ۾ جام ڏسي
هر سنڌيءَ جا ڏند ٽڙجي پيا ۽ ٽانڊا تارا بڻجي ويا
يرا! ٽوڙهيءَ وارن جي دم سان وارا به نيارا بڻجي ويا.

جنهن حق ڪسيا هت ماڻهن جا، سو ڊاڪو آه لٽيرو آ
سو حج ڪري، قرآن پڙهي، پر قاتل سوئر پيرو آ
غازي يا مجاهد پل سڏجي، بي بڻيادو بي ديرو آ
ڪهڙا به رکائي نانءُ اچي، سو ڊيرائي آ ديرو آ
هر سنڌيءَ جا ڏند ٽڙجي ويا ۽ ٽانڊا تارا بڻجي ويا
يرا! ٽوڙهيءَ وارن جي دم سان وارا به نيارا بڻجي ويا.

هي هيڏا پيا ٿا کيس ٿين پر تو کي ڪو ويچار نه آ
هو وسيل ويڙها اجڙي ويا پر تو تي ڄڻ ته ميار نه آ
جي هاڻ به ڪجهه نه ويچارئي ته پوءِ تو جهڙو غذا نه آ
ڇا تو کي چئجي هڪ جيڏا غدار جهڙي بي گار نه آ
غدا ته سورهي قوم جي لاءِ ان گند4 جا ڪارا بڻجي ويا
يرا! توڙهيءَ وارن جي دم سان وارا به نيارا بڻجي ويا.

هي ڌاڙيلن جا ساتاري، هو هيروئن جا واپاري
انصاف جا نيڪيدار ٿيا، بينگال جي خون جا ڪيڏاري
هت حق گهرندڙ لئه گوليون ۽ چورن جي هت چوپاري
تون ڪيستائين پيءُ پلا! ان پرمارن جو پوڄاري
گس ٿريا5 پنهنجا غيرن کان ۽ چٽڙا چارا بڻجي ويا
يرا! توڙهيءَ وارن جي دم سان وارا به نيارا بڻجي ويا.

ات سانباھو ڪر مقتل ڏي ٿو ساري رت شهيدن جو
هو ڪارونجهر جي ڪور مٿان، آ اڀريو سج اميدن جو
هن ڌرتيءَ تان ڌوڦاڙ6 ڪبو ها! پاڙو هاڻ پلين جو
اولاد لڏائي ڇڏڻو آ بي لڄيارن بي ديدن جو
هن جوءَ جا وارث جاڳي پيا ۽ ديس دلارا بڻجي ويا
يرا! توڙهيءَ وارن جي دم سان وارا به نيارا بڻجي ويا.

1. رت جا تيز ڦوهارا

2. ميدان، پٽ

3. ٽارگيت، نشان

4. آهن

5. جدا ٿيا

6. ناس، نابود ڪرڻ

پلي مسڪرايو پلي مسڪرايو

پلي مسڪرايو، پلي مسڪرايو، اهو مسڪرائڻ مهانگو ٿي پوندو .
اسان جي لهوءَ ۾ تريون هيئن ٿبائي، هي مينڌي لڳائڻ مهانگو ٿي پوندو .

او سنگين وارا ! او بندوق وارا ! اجها هيءَ ڇاتي هڻي ڇڏ هڻي ڇڏ !
هڻڻ کان به اڳ ۾ اهو پي ٻڌي ڇڏا ته آهو تون پنهنجي سريءَ تان کڻي ڇڏ
دراوڙ جي لوئيءَ سان هي هٿ چراندون ۽ ماڻهن جي لاشن تي هي ڏند ٽيڙون
هي ٻيڙين ڪڙين ۾ ڪي ڪڙهندڙ جوانيون ۽ ساڻن پُنڙن تي ڦٽڪن جون چيڙون
هي جهنگل جو قانون بربادين جا، ڪڍي نت نوان آه آيو فسانه
هي ماڻهوءَ جي حرمت تي وحشت جا حملا، هي ڪوڙا هي ڪورٽ اهي تازيانا
وهايو پلي رت، جو ماڻهوءَ جي رت ساڻ هي پڪنڪ ملهائڻ مهانگو ٿي پوندو
پلي مسڪرايو، پلي مسڪرايو، اهو مسڪرائڻ مهانگو ٿي پوندو .

تون جن جي پگهر مان پنوڙي مان رڇ 1 ٿين، سڃاڻي نه تن کي ٿڪون ٿئي ٿئي زما
تون جن جي چپن جي ڇههءَ سان ڪليءَ، مان ڦٽي ڦول ٿيو آن اڙي بي نشانا
تون موهن جي دڙي جي گوالي جي ويٺا سان نيري گگن تي ملهاري جو بادل
اڙي وقت پاري نگر جي ڪناريءَ ڪنهن پدمڻي جي آن پيرن جي پايڻ
تون سر تي ڪو روجهن اڃارن جو اگهٽ 2، تون پدمات 3 جي ڪنهن پدم جو ذرو آن
ايئن قد ڪڇائي پڄي تون نه سگهندين، اسان سان اچائڻ مهانگو ٿي پوندو
پلي مسڪرايو، پلي مسڪرايو، اهو مسڪرائڻ مهانگو ٿي پوندو .

هي بدبخت ماڻهن جيون برباد شامون ڪنهن دونهين جي بادل جيان اُپ تي ترنديون
۽ نيٺن جي رڻ پٽ ۾ پيا ڦوڳ ڦٽندا، ٿرن جون هي ڳاڳيون اڃاريون نه مرنديون
هي قيدن بندن جون ڪڙيون سوڪ راتيون، ۽ چنڊ جيءَ چٽائي کان محروم ڪوليون
هي ٻيڙين جي چن چن انڌارن جا نوحا وري خون ڳاڙهي سان جهلندڙ هي جهوليون
ڪنهن باغيءَ جي پيٽن جي چوليءَ جا چيرا، نه ٿاڻن تي ٿنڌا نه چوڻڪن تي اڏندا
اسان جي سرين تي الاريل هي خنجر، هٿن ۾ ئي سڪندا نه ڪي رت ۾ ٻڌندا
مٿائڻ مهانگو ٿي پوندو
پلي مسڪرايو، پلي مسڪرايو، اهو مسڪرائڻ مهانگو ٿي پوندو .

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

1. ٿانو، برتن

2. ڳاھت

3. روحل واءِ جي ڀرسان قتل شهر جو نالو

او شوخ هوا او شوخ هوا

هي وستيون ڳوٺ اجاڙ ڏسي ۽ لاشن جا ست ماڙ ڏسي
منهنجو ته جگر ئي ڦٽجي ويو منهنجو ته ڪليجو ڪٽجي ويو
هر روز نڌڻڪن تي گوليون، هر روز لهوءَ سان هي هوليون
رت منجهه رضا اچ ڳاڙهو آ، پيءُ جي به ڪپار ۾ ڪاڙهو آ
هوءَ ماءُ رضا جي تڙپي پئي، هوءَ پيءُ جي پيٽ به سڌڪي پئي
ڪيڏو نه قهر ڪيو مون تي قضا او شوخ هوا او شوخ هوا
مخدوم بلاول کي چئجان، ٿلٽيءَ جا ڌڻي ڪا واهر ڪر.

هت بربادي آ نگرِيءَ ۾، ڄڻ هانءُ جلي ٿو سگريءَ ۾
ويو خون سفيد ٿي يارن جو، هن ديس سندن غدارن جو
تن ميرن ڄام نوابن جو، پرڳڙين جو اربابن جو
بي شرم جيئن ٿا مَرُڪُ ڪري، مرن نه ڍڪڻ ۾ ڍڪ پري
هي پنجابين جا بوت چٽا، او شوخ هوا او شوخ هوا
مخدوم بلاول کي چئجان، ٿلٽيءَ جا ڌڻي ڪا واهر ڪر.

هن ديس جي هارين نارين سان، سي ساڳيا انڌير اڃان
روٽيءَ جي گهرڻ تي گار ملي، ۽ لوئيءَ جي بدران مار ملي
اڄ هن جي ڌيءَ ڪٿائي ويو، هو لوفر پٽ وڏيري جو
اڄ ڏاند به هن جا چوڙيا ويا، ڏندا به پوليس جا توڙيا ويا
ٿي رت ۾ لت پت فرش مٿان، ۽ لوهي شيخن جي پٺيان
ٿس ڦٽڪي ڦٽڪي ساهه ويا، او شوخ هوا او شوخ هوا
مخدوم بلاول کي چئجان، ٿلٽيءَ جا ڌڻي ڪا واهر ڪر.

هت ڪالهه به منهنجن پيارن جون، ويچارن جون ڀڪرارن جون
چيرن سان چاٽيون چاٽيون ويون، سينن تي بندوقون ٿاڻيون ويون
پٽڪن جي وڙين کي ڦاريو ويو، پوتين جي پلن کي ساڙيو ويو
مينار ڪٽا ٿيا لاشن جا، ۽ تاج جهليا بدمعاشن جا
هن پونءَ تي ڪڙڪي ڇا ته وبا، او شوخ هوا او شوخ هوا
مخدوم بلاول کي چئجان، ٿلٽيءَ جا ڌڻي ڪا واهر ڪر.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

مون تنهنجو شهپر موڙ ڏٺو، هن جوءُ¹ سان تنهنجو جوڙ ڏٺو
مون تو کي ڏسندي پرکيو هو، تون ڀٽڪيل روح بلاول جو
هت بان² جي ڪپري آيو هئين، بي ڏوهه ننڍڙو گهايو وئين
او آزادين جا متوالا، او چانڊوڪين جا روڪوالا
اڄ عظمت جي محرابن ۾، مون سيس جهڪايو سجدن ۾
او منهنجا پاءُ او منهنجا رضا، او شوخ هوا او شوخ هوا
مخدوم بلاول کي چئجان، ٿلٽيءَ جا ڌڻي ڪا واهر ڪر.

1. ڏيهه، ديس

2. هڪڙو واه جنهن جي ڪناري تي مرحوم رضا محمد بنگلاڻي جو ڳوٺ آهي

وقت منجي پيو

ڪهڙي زندان اڪڙڻ جي ڌڌڪار آ
ڪنهن جي زنجير اڪلڻ جي جهڻڪار آ
ڪهڙي منصور جي نيٺ للڪار آ
او غريبو! قهر رات جا ڪسندڙو!
ٿورا پرڏا هٽائي ڏسو ڏسندڙو!
وقت منجي پيو، وقت منجي پيو.

ڪو به هاڻي نه مرنڊو هتي بي بلو
ڪو نه ڪٽبو ڪو مارو نڌڻڪو تلو¹
پوٽ دشمن جو پي پيو لڳي پل² پلو
ڪو به مظلوم ڏسجو نه سڌڪا پري
هٿ پورهيت جو پورهيت کان ناهي پري
وقت منجي پيو، وقت منجي پيو.

باهه پونچال جيئن آهي پڙڪي اتي
سند ساري آ تڙپي ۽ ڪڙڪي اتي
غير جي هانءُ ۾ آهي ڌڙڪي اتي
ڪا به مونهنين نه پورهيت جو چوسي پگهر
هاڻي هاريءَ جي منهن جو نه قربو ٽڪر
هاڻي ڪوئي نه رڻندو نه پوندا نير
وقت منجي پيو، وقت منجي پيو.

هرڪو هٿ هٿ ۾ ريتا ڦيرائي ڪٽي
نعره سند جي لات دل کي وڻي
هاڻ تقدير جيڪا به بڻجي بڻي
سورمن ساهه پنهنجو سهائي ڇڏيو
داهه تي ڳاٽ کي تن لڳائي ڇڏيو
راهه کي رت سان رنگين بڻائي ڇڏيو
وقت منجي پيو، وقت منجي پيو.

هاڻ سينين جي ڏيدين جي وٺي خبر
آ وڌين جي بنگلن ۾ برپا حشر
ديسي دالان جي ٻوٽ تي آ پگهر
اي اسيرؤ! اوهان بند ڏينهن جي ڪٿيا
اي شهيدؤ! اوهان رت ڦڙا جي ڇٽيا
تن جي صدقي ئي تاريخ رنگ هي مٽيا
وقت مٽجي پيو، وقت مٽجي پيو.

اي منهنجي خوابن جي ديوي حسين!
ڇا اڃان پي نه توکي اچي ٿو يقين
ڪر موڙي اٿي آهي پنهنجي زمين
آ شهيدن جي رت ساڻ جرڪي پئي
پنهنجي جيري جي ٽڪرن جي پيٽا ڏئي
رات ڪاريءَ جي تو مون پڄاڻي ڪئي
وقت مٽجي پيو، وقت مٽجي پيو.

رات ڪاري، انداري ۽ پرشور هئي
راهه وڪ وڪ اٿانگي ۽ منهن زور هئي
چوڏسائڻ ۾ ڪيڏي نه گهنگهور هئي
تنهنجي ڳاڙهن گلن جي حيا جو قسم
تنهنجي ڪارين چڱن جي ردا جو قسم
تنهنجي هر هڪ ادا ۽ وفا جو قسم
وقت مٽجي پيو، وقت مٽجي پيو.

1. سڪڻو، مفت ۾

2. پيلو منهن، ڦلهو منهن

هائِ هنڀلا

ڪٽ ڪٽ ڪونڀٽ¹ ٿوتيا² ڇاڻيا، ڪٽ ڪٽ لامن لڏڪن پلڙا
ڏس ته گهگهيڙي³ ڳاڙهي ٿي آ، ڳاڙهي⁴ جا ٿيا ڳاڙها ڳلڙا
گولاڙو⁵ پي ڄار سان ٻڪجي، پن پن پيتا ڏي تو چلڙا
ٿر ٿر ٿرڪن توهر ڳاڙيون⁶، هير ٿڌي جو ٿي هٻڪارو
هائِ هنڀلا هوڏي پريتم، مند ملهاري، تون ريسارو.

تو جي ڳاڙها جوڙا پاتا، ننگر شهر ۾ نير مهانگو
سينڌ سڪو سينڌور او ساونت چوٽيءَ جو ٿيو ڦل اڦانگو
هائِ اجارا سڀنا منهنجا، هائِ ”پيا“ جو پنڌ اڙانگو
ڌوڙ اڏي گجرن تي پيئي ڌوڙاڪو⁷ جوين جنيارو
هائِ هنڀلا هوڏي پريتم، مند ملهاري، تون ريسارو.

ٿون چئ چاندوڪين ۾ چوڙا، مون کي چڪ نه هڻندا هوندا؟
ڪاڀي⁸ کاڌا گهنبا منهنجا، ٿڌڙا ساهه نه کڻندا هوندا؟
پن چڻ واري پيلي پن جان، لڙڪ نه منهنجا چڻندا هوندا؟
پر مون پنهنجا چپ سڀيا هن، ڪونه پريان ٿي سرد شوڪارو،
هائِ هنڀلا هوڏي پريتم، مند ملهاري، تون ريسارو.

کوڙ ڪتن تي ڪرڙيون هڻندي، ماڻهو پنهنجي موت مري ويا
ڪن کي چوهي چولين بوڙيو، ٻوهن⁹ جيئن کي باهه بري ويا
چڻ ته هيا سرهاڻ جا جهوٽا، چڻ تي وڃت جا ناٺ نري ويا
ڪارونجهر جا ڪڪرا ريتي رت سين ڪوئي راج دلارو
هائِ هنڀلا هوڏي پريتم، مند ملهاري، تون ريسارو.

مون ئي مرڪان شيخڻ بڻجي، توکي لاڏا ڳايا ميمڻ
مون ئي ڀرمل ديوي بڻجي، تنهنجا وير چڪايا ميمڻ
مون ئي ٻاگهل ٻائي بڻجي، خلجي کوڙ ڪپايا ميمڻ
توڪي ڏونگر ڏس اماڻي، مون ته ڪيو آه نينهن نيارو
هائِ هنڀلا هوڏي پريتم، مند ملهاري، تون ريسارو.

چوٽيءَ ٻڪ ٻهار جا پاٽم، ڇاڻي پاٽم چار چٽن 10 ۾
سي ته وڃين ها پريتم پائي، رهجي ويا جي هار هٿن ۾
تو ته چيو هو توکي نيندس، ڏوليءَ ڇاڙهي روجهه 11 رتن ۾
تون ته وڃين ٿو، مون نه سڏين ٿو، هٿ هرجائي تون به اڏارو
هائ هنيلا هوڏي پريتم، مند ملهاري، تون ريسارو.

تنهنجي دم سين رٿمل راڻا کرڙيءَ منجهه ڪٿوريون لتجن
ماءُ مياڻي سدا سهاڳڻ ٿلٽيءَ ۾ تاندوڻا تمڪن
تنهنجي دم سين پورا 12 بلاول! حق موجود جا هوڪا ٻڌجن
تو سين جهوڪ عنايت واري، تو سين ديبل ڏاهر وارو
هائ هنيلا هوڏي پريتم، مند ملهاري، تون ريسارو.

(1.3.4.6) ٿر جي وٿن جا نالا

2. گونچ

5. ول جو نالو جنهن ۾ گولون لڳن ٿيون

7. ڏوڙهاڻو

8. ڪپت ۽ ڳٽي

9. ٿر جو هڪ ٻوٽو

10. کليل ڊگها وار

11. روجهه جو ٽيل گاڏي

12. پوري رنگ وارا

منهنجي ٿر جو حال جي پڇندين

منهنجي ٿر جو حال جي پڇندين، روئي پوندو
برندڙ بر جو حال جي پڇندين، روئي پوندو.

1ڪ اجارا، ٻوه 2 اجارا، مرگهه 3 اجارا نيٺ
ڳوڙهن ڳوڙهه اسان جون ڳالهون سڏاوسارا نيٺ
هونئن ته لڙڪ لڪي جا ليڪا پر متوارا نيٺ
چپر چمر جو حال جي پڇندين، روئي پوندو.

ڪرڪي ڪونج ته ڄڻ ته ڪري 4 ۾ ڪو ڪانءُ ڪتو
تاڙي جيئن تنواريو چرڪيو ڪوئي سورستو
ڪڇي ڪنڌ ۾ پلتي پيو آ دل جو درد ڌٽو 5
هاڻ زهر جو حال جي پڇندين، روئي پوندو.

رڻ ۾ روهيڙي جيئن ڪوئي رت هاري ويراڳي
تو ڪي ٽنهن جي ڪل ئي ڪهڙي، او وينگس! وڏ ڀاڳي
نڪت نڪت ڪي مون آنهاريو، جوڳيسر 6 جيئن جاڳي
پوئين پهر جو حال جي پڇندين، روئي پوندو.

هونئن ته ڏک ڏڪار به آهي، پوءِ به پسي جا پيڙا 7
تو ڪي ڪرڙ ڪڪوريا آجين هيل ته آءُ پهيڙا 8
گج جا تونڙ گسن ۾ پٿريان، پٿريان چنريءَ ريتا 9
صبر ستر جو حال جي پڇندين، روئي پوندو.

سانڪي 10 تي هيل سنجيندي 11 منهنجيون اڪڙيون پريون
آواڙي 12 جي اوت ۾ ويهي، تو سان ڳالهون ڳرهليون 13
ويساڪيءَ جي واريءَ پرڄي، منهنجيون ديدون ڌريون
سوچ سچر جو حال جي پڇندين، روئي پوندو.

ڏهريءَ ۾ تانڪار 14 نه تهڪي، ڪونيت 15 لاسون ڪاريون

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

توڪي اڪنڊي پورا بادل! ڄاڻ ته رنيون ڄاريون¹⁶
گهانگهيئي¹⁷ ۾ گل نه اچائين، موراڙيون¹⁸ ماناريون
ڏک ڏک جو حال جي پچندين، روئي پوندو.

مهريءَ¹⁹ تي مولهئي²⁰ سان سوچي هڪڙو ڏجهندڙ²¹ ڏوٿي
ڪونج گچي جي هنسلي وڪڻي گهر جي ٻاريم جوتي
پٽڙي کي پزار نه پيرين، ڏيءَ وٽ ناهي پوتي
سانگ سمر جو حال جي پچندين، روئي پوندو.

تون پاڻياري ڪهڙي تڙ جي، هيڏو پياسو آئون
ڪاڙ²² ڪارو ڏينھ واهڙو! هونڌ ڪريان هت چانئون²³
ٻاڻيا به ٻريو سارڻ تي، ڪن پيا مينهن پچائون
پاک پلر جو حال جي پچندين، روئي پوندو.

رحمت رила روحل ستگر²⁴، پلٽيو پاڻي پوئين
ڪيچ ڪراڙن²⁵ ڪنڌ پڄي پيا، راڄ مهاڄڻ²⁶ روئين
ڏنڍيا²⁷ ڏيه ڏڪاريا مارو مُرڪيو مينڊا ڏوئين
آھ اثر جو حال جي پچندين، روئي پوندو.

لوئيءَ جالڇپال محمد صه مدني صه²⁸ ماڙ مڃيندين
چلرن جيئن چڱيرا²⁹ ڇٽ ور، منهنجا مرض ڪٽيندين
سام³⁰ پئي ڪي سيد سهڻا صه، پنهنجو سڱ سڏيندين
هَل حشر جو حال جي پچندين، روئي پوندو.

(1.2) ٿر جا ٻوٽا

3. هرڻ

4. ڪليجي ۾

5. بي خبر، مدهوش

6. جوڳي

7. پسيءَ جا گل

8. مسافر
9. ليڙون
10. سنڌ پرهن وارو ڪوه
11. پاڻي پريندي
12. پاڻي ڀرڻ جو حوض
13. اوريون
14. 15. 16. 17. ٿر جا ٻوٽا آهن
18. پلو اٺ
19. وڏي ڀڳ سان، وڏي پٽڪي سان
20. ڏک ۾ ڪڙهندڙ
21. ٿر جو هڪ طبعي ڀاڱو
22. چاڪر ڪرڻ
23. سچو مرشد
24. بددعات
25. وياج خور
26. واڻين جي هڪ ذات
27. ڏندڻ پئجي ويا
28. مدد
29. تاجدار
30. پناهه هيٺ آيل

ڪجهه قدر

ڪجهه قدر هن ساڻ منهنجي، اجنبيت پي گهٽي آ،
ڪجهه قدر هن ساڻ دل جا، سلسلا ڳنڍجي پيا هن.
ڪجهه قدر بس سرد مهري، هن جي پي ڪافور ٿي آ،
ڪجهه قدر بس عشقبازيءَ جا مرحلا طئي ٿا هن.
ڪجهه قدر هن جي به مرڪن کي نوان مفهوم مليا،
ڪجهه قدر هن جي حجابن تي بهار آئي ته آهي.
ڪجهه قدر انڊلٽ جون ريكائون سندس چهري تي اڀريون
ڪجهه قدر نئين نينهن جي چغلي تي هن جي لوڏ ڪاڻي
ڪجهه قدر هوءَ منهنجي جذبن جي زبان سمجهڻ لڳي آ
ڪجهه قدر احساس هن جا منهنجي آڏو پي ڪليا آهن
ڪجهه قدر منهنجي خيالن ۾ سندس آ موه وڌيو
ڪجهه قدر هن جي اکين ۾ پيار منهنجي لاءِ چليا هن
ڪجهه قدر هن جي ڳلن تي سرخيون ڊوڙڙ لڳيون هن
ڪجهه قدر هن جي چڱن ۾ پيچ پي پئجي ويا هن
ڪجهه قدر هن جي ترن جي طلسمن ۾ دل اڙي آ
ڪجهه قدر دماغ چڪرائڻ لاءِ ڳل ۾ چڱهه¹ پيا هن
ڪجهه قدر هوءَ پنهنجي جواني کان به شرمائڻ لڳي آ
ڪجهه قدر آئيني آڏو پي بيهڻ کان ٿي لنوائي
ڪجهه قدر هوءَ پنهنجي پاڇي کان به چرڪندي رهي ٿي
ڪجهه قدر ساهن جو سرگرم هو ٿي سيني کان لڪائي
ڪجهه قدر هن کي به هاڻي گيت با معنيٰ لڳن ٿا
ڪجهه قدر هوءَ شاعري جي اهميت سمجهي وئي آ
ڪجهه قدر هوءَ هجر جا، ميلاپ جا قصا ٻڌي ٿي
ڪجهه قدر دردن جي، خوشين جي به هن کي سڏ پئي آ.

¹ ڳل تي پيل گهنج

انقلاب زنده باد

عظمت جي منزلن جون ڪرڻشون نٿيون وٺن
خوشامدون نٿيون وٺن ۽ شابسون نٿيون وٺن
وڻي ٿو ماءُ سنڌ جو آب تاب زنده باد
انقلاب زنده باد، انقلاب زنده باد.

اسان جي قافلي جي ڌوڙ جن جي منهن ۾ آ پئي
هي سنبت¹ آ سنڌ جي، تن ڏنو به آ چئي
نئون عزم، نئون قدم، نئون شتاب زنده باد،
انقلاب زنده باد، انقلاب زنده باد.

بي ضمير جي بلي پلا نظام چورهي
۽ هيسيل ۽ پيڙيل سنڌي عوام چورهي
پنهنجو آهي احتجاج بي حساب زنده آباد
انقلاب زنده باد، انقلاب زنده باد.

وقت شرط پڄاءِ کڻي سنڌو ديس ٺهڻو آ
سامراج جو نظام هڪڙي ڏينهن ڊهڻو آ
حق آهي، سچ آهي منهنجو خواب زنده آباد
انقلاب زنده باد، انقلاب زنده باد.

1. تياري

ڪارونجهر جيءَ ڪاريءَ چوٽيءَ

ڪارونجهر جيءَ ڪاريءَ چوٽيءَ
روپلو ڪولهي اڄ به رهي ٿو
تو ڪي ڪا گم¹ ڪونهي گورا!
تنهنجو سورج ڄاڻ لهي ٿو
تنهنجون تاريخون ڇڏ ڦاڙي ساڙي ڇڏ
جيئن لوس² نه پڪڙي
مايا لوپ جي چوس³ نه پڪڙي
تاريخون
پر غلط لکين ٿو
تهذيبن.....
بي روح اڏين ٿو
پوءِ به سڏين ٿو
پنهنجو پاڻ ڪي دنيا جو استاد او گورا!
تنهنجو روح مري ويو پورا!
رُپو ڪولهي اڄ به جيئي پيو
روپي جيءَ تلوار جي پورا
نگر سارو ساڪ ڏئي پيو
پوءِ به لکن تنهنجون تاريخون
روپو ڪولهي مري ويو آ
جاسوسي ناول هن تنهنجون تاريخون
هي تاريخون ڦاڙي ڇڏ.

1. خبر، سڏ

2. وڻ

3. هوس

شاعر جو محبوبا ڏي خط

گلابي گهر مان گهريل نگاهون ڪڍي
مون کي اکين ئي اکين ۾ انعام نه ڏي
لوڪ تنهنجي چپر چينپ مان معنيٰ ئي بي ڪا وٺي
ڊچ زمانو توکي نوان الزام نه ڏي
تون جا اس چانو کان بي سد بي ڪل
الهڙ ابوجهه بي سمجهه ٻار چڻ ٿي لڳين
مينهن کان اڳ ايندڙ آنديون لوڙهي نه وڃن
تون ته ڪچڙيءَ ڪنهن ٽالهيءَ جو تار چڻ ٿي لڳين
تنهنجا ڳاڙها گل ڏسڻ ۾ ايئن ٿا اچن
چڻ ته روهيڙي جي وڻ جون گلن سان جهنجهيل تاريون
انهن ڳاڙهن گلن تي حيا جي شفق چمڪ
چڻ ته ٿر جي واريءَ تي گاهن جون گلزاريون
هي جوپن، هي مرڪون، هي سنيها سڀ ڪجهه
چنچل چلولي چري ڇا ڇا نه اٿئي
هلڻ هلڪڻ ناز انداز اڪت
ڇا توکي چوان او چيڳري ڇا ڇا نه اٿئي
مون جهڙي سڪڙي سڃي نلهي شاعر وٽ
تنهنجيءَ سونهن کي سانڍڻ جو سليقو ئي ڪٿ آ
تون ته موتي آن، جوهرين کي خبر تنهنجي
تو کي پرڪڻ جو مون وٽ طريقو ئي ڪٿ آ
سو او چوڪري چري نه ٿي
منهنجي اڪرن جي ڳڻ¹ ڳوت تي ويساهه نه ڪر
مان شاعر انقلاب هجان ته هجان
تون ڪنهن دوکي جي تخلص جي ذرا پرواهه نه ڪر

1. ويچارڻ

ڪمال راهمون جي شهادت تي

اسان جي نگرِيءَ سندن چتين تي لُٽيل صبح جا اداس پاڇا
گلن جي موسم گليون نه آنديون، بهارن آندا پتن جا لاشا
جڏهن به رنگت چڙهي گلن تي، گهلي ٿڌيري هوا ڏکڻ جي
بچن جا سڌڪا اٿيا منڊل ۾، ملي بشارت گهرن جلڻ جي
اڏائي جهوپا ويون ڪي آنديون، تنين جي گک پي مليو نه گک سان
پتين پنوهاريون پلاند واريون، ملين چهرا گهرن جي رک سان
انهن جي لڙڪن سندو ڪو ٿورو ڏيان عالي جناب ٿيندو
ڪمال جو رت چوي ٿو قاتل! ڦڙي ڦڙي جو حساب ٿيندو.

اهي ئي تنهنجيون پتيءَ پسارون، لڳي ٿو جڻ ڪجهه ٿيوي ناهي
ڪٽڪ ڪٽا ٿئي نڌڪن جا، منهن ۾ گهنج پيو ئي ناهي
اوهان جي آڏو لهوءَ جي قيمت، پتل جا به ٿي خسيس بلا
ڪنهن جي اميدن پرئي چمن ڪي هٿن سان تيلي ڏيڻ ۾ ڇا آ
ڏسو نه ٿا جو ڪنين جي اک جا ڪنول تڪيندا تنين جون راهون
جنين ڪي چچريو ويو تنين ڪي سڏينديون ڪنهن جي چين جون آهون
اهو ته ٿورو ويچار ظالم! ڪڏهن ڪليءَ مان گلاب ٿيندو
ڪمال جو رت چوي ٿو قاتل! ڦڙي ڦڙي جو حساب ٿيندو.

سچن جي سرڪش اڏول ڇاتي، جهڪي نه سگهندي جهري سگهي ٿي
صداقتن جي سجن جي ٽانڊي اوهان جي اک ۾ هري سگهي ٿي
چين جي منهن ۾ ٿڌي چاندوڪي، پري ٿي مرچون پلي ته پرچن
سهلين جو هتان ئي سرگس مٽيندو چنڊا پلي مچرجن
اوهان به پنهنجون تلون ويڙهايو، ڏسون اوهان جا حويليون ٿاڻا
اوهان جا ڦٽڪا اوهان جا پترا، ٻيا ڪي آڻا ٻيا ڪي ماڻا
اسان جي موڪل اٿو ته ڪريو، سڀاڻي جيڪي اوهان کان سهجي
ائين ئي نه ٿئي جو سڀاڻي، تنهنجو اگهاڙو لاشو گلن ۾ رهجي
گجهن جي اڳيان ڪتن جي اڳيان خوار ڏاڍو خراب ٿيندو.
ڪمال جو رت چوي ٿو قاتل! ڦڙي ڦڙي جو حساب ٿيندو.

حسين رات

هن حسين رات ۾، حسين ڪائنات ۾
پڄي پري پيو آ من، ٽڪي ٽٽي پيو بدن
۽ چاندني جي ڇاڳ ۾، ۽ بئنسريءَ جي راڳ ۾
ڪوبه چس چاءُ ناه، ڪو به لاءِ ساءُ ناه
ڄڻ ته جوت ٿي جلي، ڄڻ ڪو ماس پيو ولي¹
رڳن ۾ ڄڻ اماڙيون، هيٺانءِ تي ڄڻ ڪاتيون
نراڙ ٿو نڪاو ڏئي، اکين ۾ راڪ ٿي پئي
وڏن وڏن ماڻهن، ۽ سالڪن، اڪابرن
جو ڪيترو نه سوچيو! ۽ ڪيترو نه لوچيو!
ڄمار ۾ جي سوچ مان، هيڏي لوچ پوچ مان
پلا به ڇا پلئ پيو، ٿيو ڪٿي ته ڇا ٿيو؟
شعر سو جهجن² ته ڇا، راڳ موڪجن ته ڇا؟
گلاب پوکجن ته ڇا، عطر اوتجن ته ڇا؟
ادب ڪٿي ادب ڏجي، وعظ ۾ غضب ڏجي
ڏجن به ڏس نجات جا، ڏجن به گس نجات جا
هي بڪون هي ڏوجهر، هي وڏ ڏٽين جا موچڙا
ڳي ڳي لئه ڪر نشون، ڪٿي ڪٿي لئه بندگيون
هي بڪن جو بڪ جواڻيون، هي سونهن جون نشانيون
هٿن تي تين وال تين، ۽ ٻارڙا سوال ڪن
ڏڪن هٿن ۾ ڪستيون، روئي ڏين جي پنڀڻيون
ڪنهن جي ماءُ وڪي وئي، ڪنهن جي پيٽ واک پئي
روزگار کان سواءِ، بي وسا ۽ بي آڀاءُ
ڪڇن ۾ ڊگريون ڌري، اکين ۾ ڌوڙ لت پري
ڊگهيءَ ڊگهيءَ قطار ۾، ڳي جي انتظار ۾
نوجوان پيا رلن، ۽ سيءَ ۾ پيا ڪنن
ننڍا ٻار ڌٻار جا، ۽ واءُ اتر جي پار جا
رليءَ بنا سوڙ بنا، ٿڌيرو اپ مٿان مٿان
ڳچيون تنگن ۾ ڏيئي، تڙڪندي ڪا رات ڳئي³
ڪندي پتي جا هي ڏئي، امن جا پاسبان ٿي

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

لنيون هڻي عوام کي ڪٽن ٿا اڻ پتڻ تي
ڳچين ۾ پٽڪا وجهيو، چڪن ۾ سي جتيون ڏيو
نڙيءَ ۾ خون ٿو ڳڙي، جيءُ جلي ٿو من سڙي
هن حسين رات ۾، حسين ڪائنات ۾.

1. ڪوئي ڪپڻ

2. ويچار جن

3. وئي

احمد ملاح جي ياد ۾

سرمد گيتي، منصور جو هم نشان، جنهن جي نالي کان ڏڪندڙ منات¹ ۽ عزتي² هن سان لشڪر خزاني سان راکاش لڙيا، هن چيو ”مون لاءِ ڪافي آ منهنجو خدا“ هن زماني جي کوٽي روايت پڳي، هن چيو ”ماڻهو ماڻهو آ يزدان نه آ“ هڪ خدا جي اڳيان سر جهڪي سو جهڪي، ٻيو پرستش جي لائق ٻيو انسان نه آ هن جي ڏينهن ۾ سفيد پڳڙيون ٻڌل، اهل تسبيح به هئا، اهل تقويٰ به هئا بت پرستيءَ سان اٽڪل جي جرئت نه هئي، اهل منصب به هئا رڻ جا جوڌا به هئا هڪڙو مرد قلندر صفا ناتوان، جنهن جي دستار ڦاٽل ۽ ليڙون به هئي جنهن جي ڪپڙن تي چٽيون ۽ پيوند هئا، جان طعنن جي تيرن سان سيرون به هئي هن جي للڪار سان لرزيا بتڪدا، چنڊو خانن جي چائنٽ به ڌڙڪل لڳي ڪن ته سجاده پوشن جا پتڪا ڏريا³، دل فقيرن جي پيرن جي ڌڙڪل لڳي اي مسند نشينؤ! گهڻو ئي ٿيو، هاڻ درگاهون تڪيا به خالي ڪريو ٿو ملائڪ جو مسجود انسان اچي، ان جي پيڄي ۾ گانجا نه آفيون ڀريو هڪڙو يثرب جي مٽي کي چمندڙ ملنگ تخت تختا اڪيڙي طاغوت جا قمر باڏني چيائين زمانو اٿيو، جلوا هاڻي ڪٿي ساڳيا جبروت جا پوءِ ڪارين رين جو ڪٽڪ ڇا وريو، پنهنجن واڙن وٽائڻ تي ڊوڙا⁴ لڳا سنڌ جي سورهيڻ ساڻ جيلون ڀريون، پنهنجن پنين تي ڦٽڪا ۽ ڪوڙا لڳا لاڙ! تنهنجي لٽيل سيند لٽبي رهي، هو جليو ڪلهه نٿو، اڄ ڪلاچي به وئي اڄ تماچيءَ جي تڙ تان مهاڻا تڙيا، اڄ آميءَ ۽ ڦاڻي جي ميت اٿي پوءِ لڪيءَ جي چشمن ۾ لاو وريو، هڪڙي چيتي جي چنگهاڙ چوقير ٿي، شينهن پوڙهي جون سن ۾ اڪيون جئين ڪليون هاڻ جهنگن ۽ ڳوٺن ۾ ڪا جهير⁵ ٿي مقتلن جي پتين تي پڙهين ٿو ته پڙه، ٻي شهيدن جي رت جي ڪهاڻي نه آ هڪ بلاول هو جو گهاٽي ۾ ڪٽجي ويو، ڪهڙو سيد آ جنهن جي پڄاڻي نه آ. اي زمانا! اسان جو قبيلو ڪنو، خون ناحق جي ڪنهن سان شڪايت نه آ. تنهنجيءَ اوچيءَ روش جي نه پرواهه اٿئون، خون عاشق ۾ ليڪن حرارت نه آ. پاڻ چاهيون ٿا، پنهنجي پري پاڳ ۾ پنهنجي حاجت پنهنجي حڪمراني هجي، ڪنهن به فرعون جي ڇا لاءِ پوڄا ڪريون، هڪ خدا جي نرڙ تي نشاني هجي.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

لاڙ جي لال جي ڳالهه ڪهڙي ڪجي، سنڌ! تنهنجو نصيبو سڻائو نه ٿيو،
دين جي ناءِ تي توکي ڏوتن ڦريو، ڏيئي قرآن ضامن ڪنهن ته لوٽو 6 ڪيو،
ديس! تنهنجي ڪٿورين جي هٻڪار ۾، خوش ڪٿيرا، وسن جوڳي رمتا پلا،
سر پتين سان هڻيو پيا صدائون ڏيون، هاڻ جاڳو منا جاڳو منا.

1.2. بتن جا نالا

3. بي ترتيب ٿيا

4. ڌارا

5. هُرُڪُ، هلچل

6. لُٽيو

نعا هٽندا هلو، پيرا ڪٽندا هلو

پير ڪوڙي بيهو، سر سان ڪفنيون ٻڌو،
چئي جيئي سنڌ، چئي پوءِ اڳتي وڌو
پنهنجي نعرن سان رهن جو جيرو رڌو 1
ٿيو عدو جو ٿڌن سان ڪليجو ٿڌو،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

جو اسان سان هلي، سينو ٽاڻي هلي،
سامهون ڌار آ، سو به ڄاڻي هلي،
پنهنجي ڇاتيءَ کي چيرن سان ڇاڻي هلي،
ها! هلي پلي هن ئي ٽاڻي هلي
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

رت چپين جي تي ريلي کي ڏيئي جنم،
سورهيءَ! پنهنجي سرين جا ڪوڙي قلم،
عشق جي راهه کي ڏئي قدم سان قدم،
پاڻ حق جو ۽ سچ جو، ڪيو اوچو علم،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

پنهنجيون سڃيل اکيون، پنهنجا قتل جگر،
پنهنجون هيٺيون رڙيون، پنهنجا هيٺيل اکر،
هڪ نئين دور جي پيڙهه جو ٿيا پٿر،
هڪ نئين انقلاب 2 دهر جو ثمر،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

ڏور جيسين به پنهنجي نگاهه ٿي وڃي،
صف سوين جي بيني آ سينا سڃي،
ڏسجؤ! گهاتو متان ڪوئي گهيرو پڃي،
مڙس سو آهي جنهن کي مياڻي مڃي
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

هو ٻڌو پيا ڪليشن جا ڪڙڪا سڄڻ،
ٽينڪ، گولن، مان باهين جا پيڪا اٿن،
خون بارود مان ايف سورهن اڏڻ،
لوھ ڏيئي ڪي لانچر ٿا ڪليون ڪين،
نعا هڻندا هلو، پير ڪڻندا هلو.

ڪنهن جي ڪڪ ڪي ڪتارا ڪتي پار پيا،
ڪنهن جي سيني تي توبن جا ڏڌڪار ٿيا،
ڪنهن جي نيزي جي نوڪن ڦڦڙ ڦار ڪيا،
ڪهڙا ڪونڌر ٿي ڌرتيءَ تان ٻلهار ويا،
نعا هڻندا هلو، پير ڪڻندا هلو.

ماءُ جي ٿڃ جا جيڪي ٿورا اٿئي،
يال لهڻا نه هونھين سي پورا اٿئي،
ڇا ته ڇاتي اٿئي، ڇا ته ڏورا اٿئي،
تنھنجا ويري به هن سر جا گھورا اٿئي،
نعا هڻندا هلو، پير ڪڻندا هلو.

ڏسندي ريتي ڦريري جو ڦڙڪڻ ڦلڪ³،
هو ڏسو غير جي اک ۾ غم جي جھلڪ،
پنھنجي ساٿين پلٽ ڪئي، آجنھن جو پلڪ،
سامراجين جي صف ۾ آ گھوڙا گھلڪ⁴،
نعا هڻندا هلو، پير ڪڻندا هلو.

هي ڪلھن سان ڪلھا گسجندڙ سلسلو،
سرفروشن جو ويتر وڌي ولولو،
پنھنجي پر جوش نعري جو هي ٿرٿلو،
هن زمين جي ڌرن ۾ پري زلزلو،
نعا هڻندا هلو، پير ڪڻندا هلو.

لج لوئيءَ سندي پاسباني ڪري،
پنهنجي ٻنين وٺين لاءِ وڙهندي مري،
پنهنجي پيارن پنهورن سان پيرا پري،
ان جي هر هڪ ادا تي ٿو هيٺو ٿري،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

جي ٿا دل کان پڇو، پنهنجو پيارو به آ،
پنهنجي دل جو ڏٺي، اک جو تارو به آ،
سند جي ساٿ جو هو سهارو به آ،
جيڪو ويڙهاند ويلي سگهارو به آ،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

ڪوئي ساٿي اسان جوجي ستجي ڪريو،
گولي سامهون وڌيو، ٻيو وري سڙ ڪريو،
لال پرچم لهو ۾ گهريو 4 نه لريو 5،
ايئن ڦيرو ڦريو، ايئن هردو هريو،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

ساٿيو! سرخ پرچم سمهاڙو 8 ڪريو،
هڪڙي هٿ ۾ جهنڊو، ٻئي ۾ ڪهاڙو ڪريو،
ڪنڌ ڪلهن تان ڪپيو، ول ولاڙو 7 ڪريو،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

هوءَ وڌيري ڪي ڦڦڙي وٺي آئي،
اڄ ڪامورن تي پي چٽ آهه بجلي ڪري،
پئي آ پيرن ۽ ميرن جي ٻوٽي سڪي،
سامراجين جو پيو آ ڏينگهر ڊهي،
نعا هٽندا هلو، پير ڪٽندا هلو.

جيڪو گيدي ۽ گوال غدار مٿو،
ڀل مٿو پنهنجي ڌرتيءَ مٿان بار هٿو،

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

تنهن لاءِ پٿر نه وجهيو، نه تنهن لاءِ رٿو،
ڪٽ چنيسر چڱو ڪو ٿيو، ڪٽ سئو،
نڪرا هڻندا هلو، پير ڪڍندا هلو.

پاڻ چاهيون ٿا آزاد ٿئي هي چمن،
آسمان تي امن جا ڪبو تر اڏن،
ڪين ڳيرو ڪسن ۽ نه مائون هجن،
اي وطن تنهنجي وڪ وڪ تي مينهڙا وسن،
نڪرا هڻندا هلو، پير ڪڍندا هلو.

1. زمانو

2. چال، لوڏ

3. گهوڙا گهوڙا ڪرڻ

4. گهيري جي ويو

5. لڙهيو، ڍرڪيو

6. سامهون، منهن مقابل

7. ڊوڙ، سنراڙو

سنڌي گوريلى ۽ پريميڪا جي ڳالهه ٻولهه

هن وقت ويريءَ جي هٿان، جهٽجي وڃون تون مان متان،
رت باهه واريءَ رات ۾، بارود جيءَ برسات ۾،
ڪوساڻ آ، ڪاڙهو به آ، لهسون به هن ساڙو به آ
توڪي نه ڪل، مون کي نه ڪل، يا هن پل يا هن پل
دونهين، چرين جي هيءُ اُچل، اوڏو ڪري پنهنجو اجل
هي سيڪ هي چييون جلن، چر چر ڪريو تاندا وسن
هت ڪير ٿو ڄاڻي پرين! ڇا وقت ٿو آڻي پرين
هن دونهين پنيان ڇا اچي؟ آڱرن جي هينيان ڇا بچي؟
تانڊن جي ساگر جي ڪپر، ڌنڌڪار پنيان ڇا خبر؟
ويري هجي گهاٽو 1 هجي، پنهنجو اجل آتو هجي
هو گرڙ واتيون پيون گڙن، راکيٽ لانچر پيا چڙن
سڙڪن تي لاشن جا سٿا، بي گهر اباڻن جا جٿا
وستيون جلن ويڙها جلن، ديرا جلن بيڙا جلن
ڦل واڙين جا ڦل چٽن، پوئر ۽ پوپٽ بل هٽن
چمپا جون ڪليون ڪوئجن، لؤنگن جو مڪڙيون لوئجن
هي سڀ ٿيڻ ٿي ٿو سگهي، ڪنهن جو جيئڻ ٿي ٿو سگهي
منهنجا پرين! پورا پرين، هي پل ڪٿي ٿورا پرين
ماڻيون ته گهڙيون ٿوريون، صدين تي آهن ڳوريون
ڪيڏي چٽي چانڊاڻ آ، ڪيڏو متل مانڊاڻ آ
هي چور واهه جون چوليون، البيليون اڻ موليون
پيلا سرنهن جا ڦولڙا، ان تي وهين 2 جا جهولڙا
هاريءَ جو پٽ پيهي چڙهي، ڳل تي ۽ ڪن تي هٿ ڏيئي
ڳائي ٿو راڻا رات اچ، ڪنهن ريت ڪنهن گهاٽ اچ
جوپن به ٿي ساوڻ منا! ڪيڏا! وچوڙا ڳڻ منا!
هي جوت جو درياءُ ٿيون، يا وچ ئي وچ ۾ ساهه ڏيون
ڪوئي نٿو ڄاڻي منا! جوپن ونون ماڻي منا!
سو هاڻ اچ هڪوار اچ، رت باهه جي هن پار اچ
توڪي ڳري لاهيان منا، جيون سقل لاهيان منا
هو هو ندور بر قتي، ان کان اڳي، ان کان اڳي.

گوريلى جو جواب

ميجر ته چند آ چوٽ ۾، پر هن ڪاري ڪوٽ ۾
منهنجو آ پاءُ باندي بڻيل، بيڙيون وڌل سنگهرون پيل
درياهه ۾ پئي چاندي وهي، چولي چڙهي چولي لهي
چند ڏي چڪوريءَ جو اڏڻ، اونچن سفيدن جو لڏڻ
پيلي سرنهن جي چانءُ ۾، گيرو ۽ گيري تانءُ ۾
هو هو ڪريو جهنبون هڻن، گت گت ڪريو ڪنڀڙيون ڪڻن
ڪيڏو سهانو آ سمو، هي سڀ انهيءَ کان آ گهڻو
هي تنهنجو ڪامڻ گر بدن، ڪنوڻون ڪنون شعلا اٿن
هيءُ تنهنجي اک، هيءُ تنهنجي چڱ، هيءُ سيند ڪنهن واهڻ جو دڳ
ڪنهن واتھڙوءَ جي منتظر! پر ڇا ڪجي وڻندڙ پٿر!
هي ناهي پنهنجي پاڳ ۾، رکيو به آ ڇا راڳ ۾
هو ڏس ته ڪنهن جا گهر جليا، هو ڏيدين تي ڏنو هليا
هو پيڻ ڪا لڙجي پئي، هوءُ ڪا تڙجي پئي
ويڳاڻيون ويڳاڻيون، ٿاڻن مٿي هو نياڻيون
ها! وير جن جا ويا ڪسي، ها! ڪانڌ جن جا ويا رسي
پورهئي پگهر جي پار سان، قرضن سنڌي انبار سان
هي ڪيٽين جا ڪاسبي، هي انگ اگهاڙا پاتئي
پورهئي رڳون توڙي ڇڏيون، فاقن دليون ٻوڙي ڇڏيون
منهنجي وطن جا نوجوان، ورستين ۽ ڪاليجن منجهان
تن جا هتي لاشا ڪجن، ڊگرين بجاءِ جيلون ملن
ڪڙهيو پڇيو راتيون ڪٿن، لوهي زنجيرن سان ستن
تن کي هي ڪارا سنٿري، هي بابري هي نادري
پوٽا هلاڪو خان جا، ريگن جا پٽ شمعان³ جا
ڪندا هڻيو ڪوڙا هڻن، ڏورا وڍن گوشت پٽن
هوڏانهن پيون دانهون اٿن، هو ٻار ڪنهن جا پيا رڻن
ٿورو ته ان تي غور ڪر! هن پونءِ تي هيڏو قهر
هي ديس سارو پيو ڊڪي، اڪيون ڏکن هيٺڙو ڏڪي
ڪونجيءَ ڳچي، هرڻيءَ اڪي، ڏڪڻ جي هيرن جي سڪي

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

او ڪپھ انگي ڪامڻي، هن پونءِ هنئي آ ٿامڻي
۽ تون ۽ مان جهمريون هڻون، ان کان ته ٿي ڪوڙهيا مرون
ڌرتيءَ تي ڌاڙيلا گهمن، ڪنهن کي ٻڌن، ڪنهن کي ڪهن
هي سڀ اسين ڏسندا رهون، بس هڪ ٻئي ۾ گم رهون
مون کان نه سو پڇندو مٺي! هي ڏيهه ڇا چوندو مٺي
هي ڪجهه ڏهاڙن جو جيئڻ، ۽ تنهنجي چيڙن مان پيئڻ
ڪجهه رس جون سرڪون مٺي! تنهنجيون لڻن مرڪون مٺي!
دل کي ڪسيندڙ ڪار آ، پر ڇا ڪجي لاچار آ
منهنجي بنيءَ جي پر ڏئي، ڪو وات ڦاٽوڙو چئي
هن ڌوڙ تي ٽڪون هڻو، هن پونءِ هيٺيان آ ستو
شاعر! لٻاري بي پتو، جو جنگ هلندي گهر مٽو.

1. گهات ۾ ويٺل دشمن

2. پڪيءَ جو هڪ قسم

3. اسرائيلي وزيراعظم شمون پيريز

گيت

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

پيار نه پهتو ڪنهن به نڪاڻي، جوڳي ڄاڻي وينا ڄاڻي،
رج جي راهه ۾ ٽڪاسين ڄاڻي، جوڳي ڄاڻي وينا ڄاڻي.

ميلن مهلن ۾ او منڙا ميت سان ميت مڙن ٿا،
پولارن ۾ پهتن¹ جهڙا هت هت چيچ چڙن ٿا،
ڏس ته اسان جا انڌيارن ۾ پٽڪيل خواب ٿڙن ٿا،
اپ جا ڪڙيل تارا هن ڄڻ جيڪي روز ڪڙن ٿا،
اپ تي ڪين ٿڪن اولاهي، جوڳي ڄاڻي وينا ڄاڻي.

تنهنجون يادون ميڙي سيڙي، جيءَ سان جهيڙي وينس،
وڪريل من ڪي ويڙهڻ پويان، سور سهيڙي وينس،
گهايل من جا، گهٽ گهٽ پٽڪي چاڪ اڏيڙي وينس،
مان اڄ تنهنجي مورت اڳيان جهول پڪيڙي وينس،
منهنجي پوڄا تنهنجي ٽڪاڻي، جوڳي ڄاڻي وينا ڄاڻي.

ڇا تون منهنجي پڇيل من تي مرهم ڪونه ڌريندين؟
ڇا هيءَ مند به گذري ويندي تون به نه پير پريندين؟
ههڙي ڏک ۾ مون سان ويهي ذات جاڏنجه ڌريندين؟
منهنجا پوڇيل² پيرا هوندا ڪندا پئي پٿريندين؟
منهنجو ٿيندين تون به نه هاڻي، جوڳي ڄاڻي وينا ڄاڻي.

1. خوبصورت، سهڻا

2. ڪنڊن ۾ پريل

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

هائِ اسان جو روڳي منڙو
هائِ اسان جو پاڳل منڙو

واچوڙن ۾ الجهي اڏري
جيئن پيل جو چٽيل پٽو.

پاڻ ته آهيون رمتا جوڳي
ڪنهن سان پيار ڪرين ٿي چوري
پاڻ پٿر جي پنڌ جا راهي
تن جيءَ پاڻ¹ نه ڀلجانءِ پوري
پنهنجي نيڻين رڃ وسي ٿي
پنهنجي پيرين ٻرندڙ بٽو
هائِ اسان جو پاڳل منڙو

پنهنجي وس ۾ لهرون ناهن
پنهنجي وس ۾ ناءُ به ناهي
ٻاجهه پريا هٿ وار ٻيڙياتا
ڪو به سڻائو واءُ به ناهي
جهرندڙ جندڙيءَ جو تون ساحل
ٻڌندڙ ٻيڙيءَ جو تون بٽو
هائِ اسان جو پاڳل منڙو

1. تن جي عقل تي نه هل

اسين رولاڪ سيلاني، ڪڏهن ڪاٿي ڪڏهن ڪاٿي،
اڪين ڳوڙها، ڳچيءَ ڳاني، ڪڏهن ڪاٿي ڪڏهن ڪاٿي.

چيوسين: ڪنهن ته بڙ جي چانو ۾، ساهي به پٽي آ
چيوسين: ڪنهن ته چائنٺ تي منجهند آرھڙ جي ڪٽي آ
مجي پر دل نه ديواني، ڪڏهن ڪاٿي ڪڏهن ڪاٿي.

ڪڏهن جڳ جون سهي جهٽڪون، پرت جاپهه پڇايون¹ ٿا
ڪڏهن وه جون وٿيون پيئندي، زماني سان نپايون ٿا
اسين زلفن جا زنداني، ڪڏهن ڪاٿي ڪڏهن ڪاٿي.

چوڌاري چوڪيون² ٿي چوڪيون اٽڪاءُ پي ايندا
بکن اڻ هوند جا پي ڏنجهه ۽ ڏهڪاءُ پي ايندا
سڄو آ نيھن ناداني، ڪڏهن ڪاٿي ڪڏهن ڪاٿي.

ڪني آگر هجي تنهن کي ته پاڙن کان پتي ڇڏجي
هجي کوٽو سڪو جيڪر ته بازار ۾ مٽي ڇڏجي
نگهت³ آ نينهن نيشاني، ڪڏهن ڪاٿي ڪڏهن ڪاٿي.

لهوءِ ۽ باهه جا ليڪا لتاڙي جيءَ جي گهٻرائي
متان هيئن ٿئي حياتي کي، ڇڏيون نوڪر سان نڪرائي
اسان جي هوڏ حيراني، ڪڏهن ڪاٿي ڪڏهن ڪاٿي.

1. ويچار ڪريون

2. جانچ لاءِ ڪوٺيون

3. نه گهٽجندڙ

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

هر تڙ جو هوڙاڪ¹، اسان جيئن ڪو به نه هوءَ،
نگر نگر رولاڪ، اسان جيئن ڪو به نه هوءَ.

پريت جي ڳالهه پتڻ تي چيڙي روئين ڇو وڻجھاري؟
هر پاڻياريءَ جي ڇت ۾ ڇهڪا هرڪا دل ڏڪياري،
هر ڪنهن ڇهڪن ڇاڪ، اسان جيئن ڪو به نه هوءَ.

وڻ تي جيئن ويڳاڻو پڻجي ڪي ڳائي ڪي روئي،
وڳر وڳر ۾ وڇڙيل ساڻي جانچي ڪنڀڙا ڪوئي²،
تڏجي هر ڪنهن ٿاڪ، اسان جيئن ڪو به نه هوءَ.

رمتي جوڳي جيئن اسان جا هر ننڱريءَ سان ناتا،
گليءَ گليءَ جي ڌوڙ سان لٽريل پير اسان جا کاتا³،
ڪوبه نه ٿاڻو ٿاڪ، اسان جيئن ڪو به نه هوءَ.

چنڊ جي تات نديءَ ۾ پيڙيون تلڪائن هاڪارا،
ساگر ۾ جيئن سوچون اپڙن تيئن ويچارن ڌاڙا،
ويسرڻي وٽاڪ⁴، اسان جيئن ڪو به نه هوءَ.

توڪي روڳ اسان جيئن راڻا! ڇا نه نپوڙيو هوندو؟
هن جندڙيءَ ۾ جوت لڳائي، تو ته پروڙيو هوندو،
ڇا مومل! ڇا ڪاڪ؟ اسان جيئن ڪو به نه هوءَ.

1. پيڙي ٻڌڻ لاءِ ڪتل ڪاٺي يا لوھ جا ٿنڀا

2. ڪنڀ پٽي

3. هارايل

4. گهڙي

وايون

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

پيرن هيٺ بهارون پٿريون، ڇات ڇٽن ٿا گل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

نيري سنجھ ۾ نيھوڙي جندڙي، ڇٽ ته مرگھ جا بل¹،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

قڙين لارون موتين مالها، تاڙا! تنهنجو تل²،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

تنهنجو هڪڙو پرت جو پيرو، ڀڄندو ناٿ جو نل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

راج مڙوئي روڳ وڪوڙيو، گهر گهر پڇري جهل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

اڄ به گسن تي پنهنجا گيڙا³، ڦوڳن پنگريا⁴ ڦل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

ور وٽجارا! پنهنجي وٽ⁵ جو، هت هت آهي هل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

سائٽ⁶، سهڻو ناھ ساٿي، ريتيون بڻجي رل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

روه سڄن رولاپ ڪنجلين، ڪڪ پن، ڪرڪن ڪل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

ٿانهڙ⁷ ٿڌڙا ٿاڪ ٿرن جا، ماڳ نه ٻيو ڪو مل،
الو ميان! ڇات ڇٽن ٿا گل.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

1. جهونڪو، جهوٽو هوا جو
2. اگه، مله
3. لامارا هڻڻ
4. ڦٽا نڪتا
5. شيءِ، وڪر
6. ساوڪ
7. يخ ٿڌا

ها! اسان کان پوءِ پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

مان ڪٿي هوندس نه هوندس، تنهنجو ساجن توءِ 1 پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

مون کان سهڻا گيت لکندو، ٻيو نه ڄاڻا ڪو پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

ٻانهن تان ٻانهون ورائي، چوڻي ڪي چمندو پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

راهه جي امرت مٿان، مرگهه جيان موندو پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

ڪنهن رسيلي رات وچ ۾، خواب ڪو اٿندو پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

جهت غزل ٿي ڄڻ ته ويندين، ڇيڳرو ڇهندو پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

هيءَ گلابي رت پريندي، ڪنهن جا پيالا پوءِ پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

چير جي چم چم به هوندي، وينا جي ووءِ ووءِ پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

جت اسان جا گيت ڇڙندا، ات جي هوندا هوءَ پي،
ڳالهڙيون هلنديون پيون.

”باغي“ بس بدنام آهيون، منڌ جون مون موءِ 2 پي،

ڳالهڙيون هلنديون پيون.

1. تڏهن به، ته به

2. منهنجي مرڻ کان پوءِ به

ڪنڀڙن جيئن ڳلي، جهولن جيئن جُهلي¹،
سور اسان وٽ سهڙيا لا!

تون جي ويڻ ورائين، ويندا واءُ گُهلي،
سور اسان وٽ سهڙيا لا!

لڪا² پوندي لوڪ ۾، ڊوليا! رات ڏلي،
سور اسان وٽ سهڙيا لا!

اينديون تنهنجون ڳالهڙيون، چپرن وٽ چُلي،
سور اسان وٽ سهڙيا لا!

تنهنجيون ورنديون تاتڙيون، پوئرن جيئن پُلي،
سور اسان وٽ سهڙيا لا!

چوٽون پنهنجي چاهه تي، ڪندا لوڪ ڪلي³،
سور اسان وٽ سهڙيا لا!

1.لڏي

2.پروڙ، سمجھ

3.سڀئي، سمورا

ڪهڙي نيٺ ڪٿار،
توڪي لڳي مون هنيان!

چنڊ اسان جي واٽ کان، ٻه ٽي پير پراڻا¹،
توڪي لڳي مون هنيان!

اچ ته درياءُ اڪرئون، ترهو تن تي بار،
توڪي لڳي مون هنيان!

ٻه ٽي تنهنجون جهاتڙيون، ٻه ٽي ٻول اپار،
توڪي لڳي مون هنيان!

اسان اهو ئي آجڪو²، هٿ هٿ ڄام ڄمار،
توڪي لڳي مون هنيان!

جيئن ڪنهن مٽي³ مرگهه تي، ٺاهر⁴ ترچي نهار،
توڪي لڳي مون هنيان!

جيئن ڪنهن رڻ جي پيٽ تي، اونين پيرا اپار⁵،
توڪي لڳي مون هنيان!

تئين ئي پنهنجيون ڳالهڙيون، تئين ئي پنهنجو پيار،
توڪي لڳي مون هنيان!

1. پرين پر

2. قوت گذران

3. متاري، ٿلهي

4. بگهڙ

5. اپريل نشان

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ها هر سان 1 هر وار 2 الو ميان!
چانگي چانگهو 3 نه ڳڻيو.

ڳل 4 تس ڳانيون ڳتيون، موڙا ڏئي مهار الو ميان!
چانگي چانگهو نه ڳڻيو.

هر هر هينئڙي پر ۾، هن جا په پچار الو ميان!
چانگي چانگهو نه ڳڻيو.

هن جي مامن 5 موهيا، کوڙين کوتا 6 کار الو ميان!
چانگي چانگهو نه ڳڻيو.

کيڏي کونجيءَ کوک ۾، ماري يار ميار الو ميان!
چانگي چانگهو نه ڳڻيو.

وچوڙي جي وير 7 جي، ڌرتي ڏنءُ ڏنءُ ڌار الو ميان!
چانگي چانگهو نه ڳڻيو.

1. جرت مندي سان کڍيل آواز

2. هر پيري

3. ڊگهو پنڌ

4. گلي ۾

5. اشارن، رمزن

6. شاعر

7. لهر، چولي

مون ۽ منهنجي يار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

جنهن جي ٿڙ تي نانءُ لکياسين، يوڪليٽس ڌار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

وڌڻي وسندي ملياسين، مينهن تنهن ملهار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

تنهنجيءَ چوٽيءَ ۾ جا پوتي، لام ڳاڙهي ليار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

موتين ۾ مهڪ آڀر، تنهنجي هٿ جي هار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

هاڻو منهنجي شاعري ۾، تنهنجي سونهن ۽ سار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

جت ٻه چاهيندڙ ملن ٿا، پنهنجي پهرئين پيار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

ڪنهن ٻڌائي آ گلن کي، تنهنجي هيسيل وار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

ڄامشوري جي گلن ۾، منهنجي ئي منار جي،
ڳالهه ٿي هلندي رهي.

تاڙي واري تات،
جيئڙا تو جهڙي 1 جهلي.

ڪرڻ 2 ڪيتا 3 نه ڪٿا، ڪٿڙا ڏينهن ۽ رات،
جيئڙا تو جهڙي جهلي.

تنهنجي سڪ سهاڳ جيئن، جيون سوئي ڌات،
جيئڙا تو جهڙي جهلي.

هو ڪستوريون ڪٽ تي ۽ هو ٽيڙن لات 4،
جيئڙا تو جهڙي جهلي.

پرين اسان جي پڪڙين، ٻئي سان ڪهڙي بات،
جيئڙا تو جهڙي جهلي.

تاڙي واري تات،
جيئڙا تو جهڙي جهلي.

-
1. ڪهڙي نه لائي ڏني اٿئي
 2. رقيب، دشمن
 3. جهيڙا جهڳڙا
 4. انن جي لات

چوري ڪير ڪتا الاءِ
مڪليءَ جهڙي ماڻ ۾.

لڪن لائون 1 ڪوسيون، مين 2 سج مٿان 3 الاءِ
مڪليءَ جهڙي ماڻ ۾.

پهڻين اوکو پيڙو، ڳنڍين 4 پير ڳٽا 5 الاءِ
مڪليءَ جهڙي ماڻ ۾.

جهيرون جهيرون جهول ۾، ڪنهن وٽ سور سٿا 6 الاءِ
مڪليءَ جهڙي ماڻ ۾.

پوءِ به تنهنجي پار ڏي، جتن روز جتا الاءِ
مڪليءَ جهڙي ماڻ ۾.

1. جهوتا، هوا جا جهونڪا

2. اٿن

3. مٿان

4. پيرن ۾ پيل ڳوڙهيون

5. ڳنڍين ۾ ورتل پير

6. ذخيرو ڪيل، ڍڳ

بيت

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ماتاء 1 ٿيل بلور جيئن، تون مان ٽڪرياسين
۽ پوءِ وڪرياسين، وچوڙي جيءَ وانج 2 ۾.

1. ماتاء. بلورن راند ۾ ٻه بلور پاڻ ۾ ٽڪرائجڻ کي ماتاء چئبو آهي
2. آنڌي، طوفان

تون جو منهنجي ناگريءَ، هلي آئيو آن،
پلي آيو آن، جوڳي توکي جيءَ چوان.

جيئڙو تيسين جيٽ 1، سوڍا سانوڻ پيا اچن،
مريو وڃن ميندرا! مٿين مٽيءَ هيٺ،
ڏسڻ تيسين ڏيٽ 2، مٽ نه مانجهم 3 راتڙيءَ.

1. هندي سال جو هڪ مهينو

2. ملاقات

3. لڙي، رات گذري

گري ۽ ڳارا وجهي، کانگل! ڪهڙي سور،
اسان پرين وڃ ۾، وڃڻ ايءُ وچور،
ٻارهنون پيرو ٻور، ورڏيئي وٽن چاڻيو.

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

جڳ 1 جڳ وچڙيو سڀڪو، جنمين وچڙيا جوڳي،
وچوڙي ولھ رات ۾، سمھي پيا سوڳي²،
ھوراوڻ، روڳي، رت روئي لڪ چڙھيا.

1. صدي، سئو سال
2. ڏڪارا، سوڳ ۾ ورتل

مون بس تنهنجي ٻانهن ۾ گجرو پاتو آ،
پتو نه پتواريءَ سندن، نه ٻيو کاتو آ،
ننڍڙو ناتو آ، وڻئي ويساري به ڇڏ.

وڳو گل 1 ورن، تو جو پاتو تن تي،
سڀ ڪنهن نيٺ نرن، سڀڪو من سڌير² ٿئي.

1. گل رنگ
2. سرھو، خوش

ڌوڙ به وسن ڌوڙيا، مٿان تپن ڏينھن،
اسان وسندي مينھن، سامي سڙندي ئي ڏنا!

ڪلاداري¹ ڪلنگيون، اچليو ورولين²،
جوڳي ٿا ڳولين، پنهنجي پليل پاڳ کي.

1. ڪلا واريون
2. ڪوجنا ڪرڻ

منهنجيءَ چوليءَ جيءَ، ”هرمچ“ توکي هيئن چيو:
”منهنجو ٿيءَ نه ٿيءَ، آءُ ته تنهنجي آهيان“.

چوٽيءَ دائي چيچ سان، ڊوليا جا کلندي،
ڳالهه اسان جي ڳوٺ ۾، سس پس ۾ سڄندي¹،
گهڙي پاتين تڙ جيڏين، جهنگ مروئين پجهندي²،
ان³ پر آتڻ⁴ واريين، آتڻ ۾ اٿندي،
ڏکبي ڏوبيءَ گهاٽ تان پتن لڳ پڄندي⁵،
وڻجارن جي وات پئي، چولين تي چلندي،
مٽي سنڌا⁶ ملڪ جا، ولاتن وڄندي،
گوالي جي گيت ۾، وينا ٿي ٻرندي⁷،
پوندي کويءَ کن تي، کوتا ٿي کڇندي،
ڏيها ڏيها پئي ڳائي، جڳا جڳ هلندي،
رانءَ⁸ ته ڪٿ رسندي، کينچل⁹ هڪڙي کن¹⁰ جي.

1. ٻڌبي

2. سمجهبي

3. ان ريت

4. ڪٽڻ واريون جتي گڏجي ڪٽينديون آهن ان جاءِ کي آتڻ چئبو آهي

5. رسندي

6. سرحدون

7. وڄندي

8. احساس ته ڪر

9. پيار جي چيڙ چاڙ

10. گهڙي

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ٻڪن منجهه ڀري، تنهنجا ڏنل موتيا،
ڪوئي اڄ ڀري، نڪري ويندو ناکڻو¹.

1. وڻجهارو

ماروءَ جا ماڻا، واريءَ سندا پونگلا¹،
وات مٿاريءَ²، واءِ³ ڇهو، اجهي اڏاڻا،
هي پڊ هي پاڻا⁴، ڪلهه ڪلهوڻا آسرا.

1. واريءَ جا گهر
2. ڀٽ تان وات
3. لاڳيتو واءِ
4. اجهه، نڪاڻا

وت وت ڪٽي ويڻ جي، واٽين وڇايون،
لنگهندڙن کي لڪ ڪٽي، سمهون شرمليون،
جي وڙ نه ورنليون، سي ويڙين² ورنديون ڪينڪي.

1. گڻ
2. ويڙن سان

سي ئي راتيون رڃ جون، سي ئي ٿڌا ساهه،
سوڪو¹ ڪري سنبهيا²، مٽيا³ سر مٿان،
اسان پنهنجي آه، اماڻي ان وڳ⁴ سين.

1. هوا جي ڌوڪر
2. سنڀريا
3. لنگها
4. ولر سين

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

جهونين جي جهونگار، ولهيءَ وسيءَ راتڙين،
ابر 1 آڙين 2 جا، پر جهڻ 3 متيا 5 پار 4،
جيءَ توڙي بوڏ ۾، سانگين 6، سرها وار 7،
پرن پنهنجي پت ۾، کلهن گهر ڪاٿيار 8،
اڙي او وس ڪار، تو وس، اوڪامڻ 9 هيڪڙو.

1. حيرت پري
2. ڪمزور
3. پڪرار
4. سمجهڻ
5. بدليا
6. اهياڻ
7. ڏهاڙا
8. پونءِ ۾
9. ڪمزور

هي جي جاڙا وڻ، بيٺا ان پڙي 1 مٿان،
ويا واريءَ تڻ 2، پوکڻ 3 وارا هٿرا.

1. ڪنڊر، پڙو
2. مينهن جو بند ٿيڻ
3. ڪاٿيارا

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

اوچي 1 گات آلاپ، گر 2 لڳائي گرسين،
پنڙي هوپر 3 پورجي، تڙي پنن ٿاپ 4،
اهڙا اوسر 5 جاپ 6، ڪه جاڻان ڪيتا 7 ڪيم.

1. اڀي ڪنڌ
2. ڪنڌ سان ڪنڌ
3. واس، هٻڪار
4. ٽپڪي
5. نه وسرندڙ
6. وظيفا، جيڻ
7. ڪيترائي

چاڪي چڻن قولڙا، پنن ڪهڙو په 1،
وسيا 2 ورسيا ورڪڙا 3، ڦانگن 4 ساڻو ڦه 5،
ڪالھوڻيون ڪنڌاريون، لامون چڙيو له 6،
ڪڪائي 7 وڻ! ڪه 8، هيئن نه پونجي 9 پت پئي.

1. ارادو
2. آباد
3. وڻ
4. تاريخون
5. طاقت
6. طرف
7. دل سان لڳندڙ ڳالهه
8. چئو
9. سرمايو

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

روهيڙا ۽ ريل¹، پرين پاڪر² ڪونيا،
مهري ڳتئين³ ڳانين⁴، تو ٻانهون مون چيلھ،
پوري جڳ جو جيل، پورا! ڪر يلجي وڃان.

1. سنئون وارياسو ميدان

2. عزت ڏيئي گهرايل

3. ڳتيل

4. ڳانين سان سينگاريل، ڳانيون ٻڌل

سفيدن جيءَ چانو ۾، سورج لٽو پئي،
دلڙي ايئن چئي، ڄامشورو ڪيئن ڇڏيون.

دوها

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

وڻ ڦوٽهڙي جيڪا جيڪا، وريچ هتي هت وندي،
تنهنجو انگ انگ ايئن انگوريو، جيئن ڪا جيئ ۾ ڪندي¹.

1. ٿر ۾ هڪڙو وڻ

واهوندين سان هونءَ ته وڻ وڻ تي هن پڪڙبا ڦل،
تنهنجو انگ انگ بڻجي ويو آ، جوڳيئي¹ جو گل.

1. ٿر جو گل

تون جي ايندين او ٻاجههرا! ترندي گوندر گوندي¹،
هن اڻ هوند ۾ پي آچينديون، اڪڙيون ڳوڙهن بوند.

1. ڏک جي ڪيفيت

تو ڏي ايندڙ هر ڪو رستو، ڦاسيءَ گهاٽ تي آيو،
او آزادي! پر متوالن، پيرو¹ ڪونه وڃايو.

1. چڪر

تنهنجي منهن تي تر موهيڙا سڪا سونا روپا،
تنهنجا ڪومل¹ ڳلڙا ايئن جيئن گل ٻاڻي جا پوپا.

1. پورو گل، لسو گل جو حصو

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

واچوڙن سان ڇڏيا اڏائي، ڪوٽا جا سڀ ڪڍڻ،
ايندڙ مينهن سان، سي ڪنهن جوءَ ۾، وڌندي ٿيندا وڻ.

1. داڻا

ڪونه ڏٺوسين ڪو ته ڪارايل، ساڄو ٿيو يا ڪاٻو،
نينهن وارن سان نڪري پيا سين، ڀو نه ڪيوسين ڊاٻو.

1. ڪارڙو تتر

2. نڪاڻو، منزل

ڪو به نه ڄاڻي نام اسان جو، ڪو به نه ڄاڻي ڪام،
پوءِ به اسان جا ويڙهه وڻن جي، پن پن کي پرنام.

1. ڪم، ڪرت

2. سلام، نياز منديون

تو ته چيو ٿي پنهنجو من آ، جنهن سان چاهي لائي،
وينجهر هٿ جي منڊي ناهي، من جو چاهي پائي.

ڪو به اسان جو دام نه ڄاڻي، ڪو به ڄاڻي مول،
پوءِ به برسانينداسين، ٻول پري ڪي جهول.

1. ملهه

2. وسائينداسين

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

ڇا تون هي پي ڪونه ٿي ڄاڻين، دنيا جو وهنوار
ويچن ڇو ٿيون ننگ نياڻيون، بيڪ گهرن ڇو ٻار.

هن سنسار جي هر ڪنهن سک جا، تون مان سرجهڻهار¹،
پوءِ به پيٽ بڪايل تنهنجو، منهنجا ننگا ٻار.

1. تخليقڪار

رڇ 1 ڪنوي ۽ رڇ وسي، رڇ رڇ پري نياڻ²،
ڪنهن ڪنهن ڏس جا پهيڙا³، ڪندا وس 4 وراڻ⁵.

1. پلي ڪنوڻ ڪنوي

2. پاڻي جو تلاءُ

3. مسافر

4. وٺل ملڪ

5. موت، ورائي

ڏات تنهنجيءَ لاءِ هر ڪو خالي جهول چوي ٿو مون کي ڏئي،
دل گهٻرائي واک هن پيا، ڏات تنهنجي نيلا نه ٿئي.

گولي ڌرتيءَ چار طنابون¹، ڍونڍي روءِ زمين²،
پئسي وارا پيار ڇا ڄاڻن؟ يار ڪبو مسڪين.

1. چيڙا، حدون

2. پوري ڌرتيءَ، سڄي زمين

اڙي شهر جانان ! : حليم باغي

سوچ ته شاعر! درد هي تنهنجا، هوءَ سنڀالي سگهندي؟
هن جي پوتي ليرون ليرون، ڳوڙها ڇا سان اگهندي؟

وعدن جا رانديڪا ڏيو ٿا، هيءَ به ته سوچيو يار!
رانديڪو ٿتندو ئي ٿتندو، ڪيڏانهن ويندو ٻار.